

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	2
1. MIGRÁCIÓ A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN	4
1.1. A Franciaországba irányuló bevándorlás indikátorai	4
1.2. Németország, mint befogadó állam.....	10
1.3. A migráció gazdasági és társadalmi hatásai	14
2. INTEGRÁCIÓS POLITIKA.....	20
2.1. Franciaország	20
2.2. Németország.....	25
2.3. Az integrációs politikák eredményessége és hatékonysága a két államban	32
3. KONKLÚZIÓK	36
4. A KUTATÁSI KÉRDÉSEK VIZSGÁLATA	38
ÖSSZEGZÉS.....	41
IRODALOMJEGYZÉK.....	42

BEVEZETÉS

Munkám során Franciaország és Németország bevándorlókkal kapcsolatos integrációs politikájának eredményességét, az alkalmazott modellek hatékonyságát vizsgálom. A két nyugat-európai állam második világháborút követő történelme során több esetben is átalakította migrációs és integrációs politikáját, az aktuális gazdasági és társadalmi jelenségek változása következtében. Míg Németország esetében a munkaerőhiány volt az elsődleges motiváció, amely a vendégmunkások befogadását támogató politika kialakulását eredményezte, addig Franciaország esetében a történelmi tényezők, a korábban kiterjedt gyarmatbirodalom országaival fenntartott szoros kapcsolat révén vált aktuálissá az integrációs politika aktualizálása (Vajkai, 2015, Krózszer & Szentiványi, 2009).

A közelmúlt során kialakult migrációs válság, amely a Közel – Kelet és Afrika országaiból politikai és gazdasági okok miatt menekülők százezreit indította el Európa fejlett gazdasággal rendelkező országai irányába, új paradigmákat követelt meg a politikai döntéshozók részéről. Az új migráció képviselői mellett a két országnak a korábban bevándorló, már jellemzően állampolgárságot szerzett, ugyanakkor gyakorta eltérő kulturális értékeket valló közösségei is egyre több problémát okoznak. A vallási különbségek, a többségi társadalom által képviselt értékrendtől eltérő attitűdök, gyakorlatok napjainkban is feszültségeket generálnak Nyugat – Európában.

Dolgozatom első szakaszában a Németországba és Franciaországba irányuló nemzetközi migráció motivációit, illetve a folyamatokhoz kapcsolódó integrációs politika terén bekövetkezett változásokat vizsgálom. Feltárom azokat a tényezőket, amelyek befolyást gyakoroltak a két állam bevándorlókkal kapcsolatos attitűdjeinek változásaira, az integráció megvalósításának folyamataira. Az Európai Unió migrációs politikájának jellegzetességein keresztül vizsgálom, hogy Brüsszel milyen irányban és mértékben járult hozzá ahhoz, hogy napjainkban egyre több és súlyosabb konfliktus terheli a bevándorló és befogadó társadalmak kapcsolatát. A két állam integrációs törekvéseinek összehasonlításán, valamint azok eredményességének értékelésén keresztül vizsgálom a politikai sajátosságok beilleszkedésre gyakorolt hatásainak hatékonyságát.

A következő szakasz során ismertetem a napjainkban is zajló migrációs válság Franciaország és Németország társadalmára gyakorolt hatásait. A gazdasági és társadalmi problémák napjainkban már gyakran kezelhetetlen szintű konfliktusok forrásaivá váltak,

amelynek eredményeképp az Európai Unió tagállamainak újra kell gondolnia a migrációs és integrációs politikáját. A paradigmaváltás ma már szükségszerűség, mivel a vallási és kulturális eltérésekből fakadó ellentétek a napjainkban is tapintható, gyakorta súlyos tragédiákhoz vezető eseményeket generálhatnak a közeljövőben.

A megszerzett ismeretek birtokában következtetéseket vonok le, továbbá elvégzem az alábbi kutatási kérdések vizsgálatát.

1. A két ország integrációs politikái közül melyik nevezhető eredményesebbnek, hatékonyabbnak?
2. A migrációs válság kezelése érdekében milyen szemléltváltozás szükséges a két ország integrációs politikája terén?
3. Az Európai Bizottság ajánlásainak elfogadása milyen hatást gyakorol a két állam integrációs politikájára?

1. MIGRÁCIÓ A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

A migráció fogalmának meghatározása során általában a vándorlás, a lakóhely elhagyása, az új egzisztencia keresése mentén történő megfogalmazásokkal találkozhatunk. A migráció oka számos tényező lehet, a politikai, vallási, faji alapon való üldöztetés, polgárháború, egyéb fegyveres konfliktus, gazdasági, környezeti események, késztetik arra az egyes népcsoportokat, társadalmi rétegeket, hogy szülőföldjüket elhagyva új életet kezdjenek. A vándorlás mértéke alapján is azonosítható a migráció több formája, az egyéni és csoportos helyváltoztatás szintén más, és más motivációra vezethető vissza (Hautzinger et.al.2014).

Munkám első szakaszában a vizsgálat tárgyát képező két országba irányuló migráció motivációit, indikátorait tárom fel.

1.1.A Franciaországba irányuló bevándorlás okai

Franciaország esetében is megállapítható, hogy a migráció intenzitása, motivációi folyamatos változásokon mentek keresztül a történelem során. A politikai irányvonalak változása mellett a társadalmi átalakulások, gazdasági események és esetenként környezeti tényezők gyakoroltak hatást arra, hogy milyen nagyságú és összetételű csoportok igyekeztek letelepedni az országban. Az első nagy- Franciaországba irányuló – bevándorlás esetében legnagyobb mértékben a gazdasági kérdések jelentek meg motivációként, mivel az érkezők, akik az 1800-as évek elején Olaszországból, Belgiumból és Svájcból érkeztek, a jobb életkörülmények és a munkalehetőség reményében érkeztek az országba. Az első és a második világháborút követő bevándorlási hullám a háborúkat követő demográfiai problémák megoldását hivatott orvosolni. Az ország újjáépítése érdekében hatalmas mennyiségű munkaerőre volt szükség, amelynek köszönhetően Párizs rendkívül toleráns migrációs politikát folytatott. Főképp az 1950-es évekre jellemző, hogy a volt francia gyarmatok lakossága tömegesen települt át az országba, biztosítva a munkaerőellátást (Vajkai, 2015).

Már a 19. – 20. század fordulóján kialakultak konfliktusok a bevándorlók és a francia társadalom tagjai között, mivel a negatív gazdasági hatások gyakorta rossz

életkörülményeket eredményeztek. Az egzisztencia féltése okán fellángoló idegengyűlölet már akkoriban is gyakorta torkollott nyílt, erőszakos konfliktusokba. A bevándorlás – mint szinte minden európai államban- Franciaországban is a nemzeti identitás, esetenként pedig a vallási alapon történő megkülönböztetés fő motivációjává vált. Franciaország esetében az 1898-ban kirobbant Dreyfus – ügy világított rá arra, hogy a nacionalizmus gyakorta burkolt antiszemitizmus, ugyanakkor más etnikumok irányában is kedvezőtlen folyamatokat gerjeszt (Blanc – Chaléard, 2006).

Az egyre gyakoribbá váló konfliktusok okaként a köztársasági kormány által hozott 1889-es bevándorlási törvény nevezhető meg, mivel a jogszabály engedélyezte a bevándorlók Franciaországban született gyermekeinek honosítását. Az franciák körében hatalmas felháborodást keltő törvény még magasabbra emelte az idegenek és a többségi társadalom közötti falakat. Az 1911. évi népszámlálás adatai szerint 1.600.000 bevándorló élt Franciaországban, többségükben olaszok és belgák. Mivel a bevándorlók és a befogadók között jelentős vallási és kulturális különbségek nem voltak, így alapvetően a gyarmatokról érkező, illetve az izraelita vallású letelepedők ellen történtek atrocitások. Az első világháború során mintegy 700.000, a gyarmatokról származó férfi vett részt francia egyenruhában a harcokban, akik számára a világégést követően nem engedélyezték a letelepedést. Ennek ellenére nagyon sokan voltak, akik látva, hogy korábban milyen elnyomás alatt éltek, a tiltás ellenére is Franciaországban maradtak (Blanc- Chaléard, 2006).

A két világháború közötti időszak során megjelenő konjunktúra szintén változást hozott Párizs migrációs politikájában. Mivel az Egyesült Államok ezen időszak során szigorú intézkedésekkel korlátozta a bevándorlást, Franciaországban pedig nagymértékű munkaerőhiány volt, több nemzetközi szerződést is megkötött a kormány annak érdekében, hogy támogassa a bevándorlást. A világ több pontján működtek a franci munkaerő toborzó irodák, így az ország logikus választásnak tűnt azok számára, akik ki szeretnék volna használni a gazdasági fellendülést életminőségük javítása érdekében. Az ország modernizációjában jelentős szerepet játszottak a vendégmunkások, akik közül a többség letelepedési szándékkal érkezett Franciaországba, ennek ellenére a megbecsülés terén nem történtek markáns változások, a bevándorlók abban az esetben is gyakorta másodrendű állampolgárnak számítottak, ha tehetségesek és szorgalmasak voltak, elfogadták a többségi társadalom normáit és értékrendjét (J. Nagy, 2005).

A következő változás az 1929- 1933 évi gazdasági válság hatásaként következett be a migráció megítélésében és motivációjában Franciaországban. A krízis hatására soha nem látott méreteket öltött a munkanélküliség, amelynek egyértelmű következménye volt a bevándorlók munkavállalási jogának korlátozása. A Laval – dekrétum néven híressé vált törvény azonban már nem csupán a gazdasági tevékenységek folytatásában korlátozta a bevándorlókat, de alapvető emberi jogokat is sértett. A recesszió éveit követően már nem nyílt lehetőség érdemi változások megvalósítására, a kapuban álló második világháború további szigorításokat hozott a bevándorlás szabályozásában. Az 1938. évi Daladier – dekrétumok már az idegenek internáló táborokban történő összegyűjtését rendelték el, így gyakorlatilag Franciaország teljes mértékben elutasító állammá vált (Kovács - Vidra, 2004).

A teljes mértékben nemzeti szemléletet képviselő Vichy – rezsim még rosszabbul bánt a bevándorlókkal, mint elődjei, mivel nem csupán az állampolgárságtól fosztotta meg a régi gyarmatokról érkező bevándorlókat, de azon országok polgárait, akik szemben álltak a náci Németországgal, ki is szolgáltatta a hitleri adminisztráció számára. A túlélők a világegést követően lényegesen kedvezőbb körülmények között térhettek vissza Franciaországba, a gazdasági fellendülés ismét paradigmaváltást eredményezett a kormány esetében. Az olasz, lengyel és spanyol emigránsok gyakorlatilag asszimilálódtak, ugyanakkor ismét több hullámban érkeztek a volt gyarmatokról az éhezés elől menekülő csoportok. A jellemzően képzettség nélküli, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező gyarmati bevándorlók az építőiparban és a mezőgazdaságban helyezkedtek el legnagyobb arányban, ezzel párhuzamosan e területekről szinte teljesen eltűntek a francia munkavállalók. A kedvező gazdasági és társadalmi feltételek tehát jelentős bevándorlást gerjesztettek Franciaország irányába, ugyanakkor a kezdetben posztkoloniális hullámnak induló folyamat gyakorlatilag állandóvá vált. A folyamatos munkaerőhiány is jelentős mértékben hozzájárult a bevándorlást támogató politika kialakulásához, ezzel párhuzamosan az európai integráció terén zajló folyamatok is támogatták a befogadást (Blanc – Chaléard, 2006).

A multikulturális társadalmak fénykoraként is értékelhető az 1960-as években lezajló folyamatok eredményeképp kialakult attitűdök, a befogadó és elfogadó politikai nézetek uralkodóvá válása. Az Egyesült Államok korai bevándorláspolitikájához hasonlíthatók azok a folyamatok, amelyek a korszakot jellemezték, Nyugat – Európa államai egyre nagyobb mértékben olvasztótégelyként funkcionáltak. Ebben az időszakban a bevándorlás meghatározó motivációja a gazdasági tényező volt, a fejlődés megvalósítása hatalmas munkaerőigénnyel járt. Az új felfogás alapja tehát gazdasági tényező volt, ugyanakkor a

társadalom toleranciája is szükséges volt ahhoz, hogy a bevándorlók kulturális és vallási szokásait a többség elfogadja (Hautzinger et. al. , 2014).

A 20. század utolsó évtizedeiben is markáns változások jellemezték a Franciaországba irányuló bevándorlást, mivel a korábbi trendekkel szemben egyre kevesebb olasz és belga igyekezett az országba. A gyarmati bevándorlók száma is csökkent, ugyanakkor a harmad, negyed generációs migránsok jelentős arányban képviseltették magukat a társadalomban. Ezen időszak során Portugália és Algéria vált fő küldő állammá, mindkét ország hétszázézer létszámmal képviseltette magát. Ezzel párhuzamosan az illegális munkavállalás aránya is jelentős mértékben megnövekedett az országban, amely szintén megosztó tényezővé vált, mivel az európai országokból érkezők esetében a hatóságok lényegesen toleránsabb viselkedést tanúsítottak, mint az afrikai bevándorlókkal szemben. A volt gyarmatokról érkezők esetében további diszkriminatív intézkedéseket is hoztak, az előre lépés, a karrier lehetősége gyakorlatilag kizárt volt esetükben. Megfigyelhető tehát, hogy mint munkaerőt, szívesen fogadták a bevándorlókat, akik gyakorolhatták saját vallásukat, élhettek a kultúrájuk által meghatározott keretek között, de a kirekesztés még a toleráns, multikulturális társadalom számára is természetes jelenség volt ((Blanc -Chaléard, 2004).

Franciaország tehát az elmúlt két évszázad során számos esetben jelentős változásokat valósított meg a bevándorlási politikájával kapcsolatosan, ugyanakkor megállapítható, hogy a migráció okai, motivációi is markáns változásokon mentek keresztül. A gyarmattartói múlt meghatározható az országba irányuló bevándorlás során, ugyanakkor a környező országokból is jelentős nagyságú érdeklődés volt tapasztalható. A közelmúlt során is folyamatos változások jellemezték az ország társadalmát, amely napjainkban már csak minimális mértékben nevezhető homogénnek. Az 1. táblázat értékei rávilágítanak Franciaország speciális helyzetére, mivel az adatokból kiderül, hogy az országban már magasabb számban – arányban élnek a bevándorlók leszármazottai, mint a migrációs folyamatokat megkezdők maguk.

Ország	Külföldön született első generációs bevándorló (%)	Második generációs bevándorló (%)	Összesen
Franciaország	13,1	13,5	26,6
Németország	17,6	4,4	22,0
Egyesült Királyság	15,6	8,8	24,4

1.táblázat: A bevándorlók összetétele Nyugat – Európa fő államaiban

Forrás: Vajkai (2015:23) alapján saját szerkesztés

Az 1. táblázat értékei szerint a három – gazdasági és társadalmi értelemben egyaránt – meghatározónak nevezhető államban Franciaország esetében a legmagasabb a bevándorlók aránya, ezzel párhuzamosan pedig valószínűsíthető, hogy a második generációsok esetében a letelepedés aránya magas (Vajkai, 2015).

A migráció tehát a közelmúlt során gyökeresen alakította át Franciaország társadalmát, amely a korábbi attitűdöket felejtve már nem feltétlenül ítéli kedvezőnek a bevándorlás szabad engedélyezését. A motivációkban bekövetkezett változás az alábbi vélemények alapján értelmezhető, amely eredmények egy, a francia lakosság körében a kormány megbízásából végzett közvéleménykutatás során keletkeztek:

- A megkérdezettek közel kétharmada – 73% - szerint a bevándorlók nélkül is rendelkezésre áll a megfelelő mennyiségű munkaerő.
- A válaszadók közel fele – 46%- egyetértett azzal a kijelentéssel, hogy a munkanélküliség csökkentése érdekében szükséges a bevándorlás korlátozása.
- Hetven százalék véleménye szerint a bevándorlók nem veszik el a franciák munkáját.

A két első és az utolsó kijelentések közötti látszólagos ellentmondás feloldása az a tény, hogy a bevándorlók jellemzően kisebb képzettséget és iskolai végzettséget igénylő, gyakorta alantas munkát végeznek, amelyeket a született franciák nem vállalnának el. Ezzel párhuzamosan a statisztikai adatok azt jelzik, hogy a bevándorlók körében a tartós munkanélküliség előfordulási aránya kétszerese a Franciaországban született lakosság körében tapasztalható értékeknek. Természetesen az oktatás és az életszínvonal terén is éles különbségek tapasztalhatók, még a második, harmadik generációs bevándorlók is kisebb

eséllyel szereznek képesítést, magasabb végzettséget, mint a született franciák (Vajkai, 2015).

A Franciaországba irányuló bevándorlás folyamatainak, motivációinak vizsgálata során tehát megállapítást nyert, hogy jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt kétszáz év során. A kezdetek során alapvetően a gazdasági tényező jelentette az ország vonzerejét, a szomszédos országok mesterei és kereskedői igyekeztek életszínvonalukat javítani, bízva a fejlődő gazdaság fogyasztói erejében. A trendek átalakulása a gyarmatbirodalom felbomlását követően szignifikáns mértékben változtak, mivel az önállóságukat, függetlenségüket megszerző országok lakosságának jelentős hányada úgy érezte, a több évszázados kizsákmányolást követően elégtételt várnak el Franciaországtól. Megfigyelhető volt továbbá, hogy a politikai tényezők is meghatározták a bevándorlást, mivel egyrészt az érdekek érvényesítése, másrészt pedig az ország működőképességének biztosítása érdekében hozott döntések jelentős befolyást gyakoroltak a bevándorlás támogatására, vagy tiltására.

A politika mellett a társadalom általános és speciális attitűdjei befolyásolták a bevándorlást. A társadalom tagjai – politikai nézettől vagy gazdasági érdekeltségtől vezérelve – alkottak véleményt a migrációval kapcsolatban, ugyanakkor a közvélemény és a politikai hatalom tényezőinek eredője meghatározónak bizonyult a kérdést illetően. A három tényező – gazdaság, politika, társadalom – közötti összefüggések nyilvánvalók, azaz a konjunktúra esetén a politika és a társadalom is toleránsabb nézeteket képviselt a bevándorlással kapcsolatban, míg a kedvezőtlen gazdasági események minden esetben rontottak az általános és speciális megítélésen.

Franciaország esetében kiemelt jelentőséggel bír, hogy a korábbi gyarmatok földrajzi értelemben is közel vannak az országhoz, ezzel párhuzamosan az afrikai társadalmakban mély nyomott hagyott a francia uralom. A napjainkban is zajló migrációs folyamatok tekintetében is kedvelt célpontként tekinthetünk Franciaországra, ugyanakkor, mint azt láthattuk, a második, harmadik generációs bevándorlók aránya az országban a legmagasabb a nyugat – európai régióban.

1.2.Németország, mint befogadó állam

Németország esetében a kiterjedt gyarmatbirodalom, illetve az onnan áramló bevándorlók nem jelentettek problémát, mivel az ország csak minimális külső befolyással irányított területtel rendelkezett. A németországi bevándorlás első nagyobb hulláma így a második világháborút követő időszakra tehető. A háborúban vesztes német társadalom számára számos súlyos kérdés megválaszolása vetődött fel, amelyek közül az egyik a potsdami jegyzőkönyvekben rögzített határozatok, amelyek alapján 1945- 1955 között több mint 8.000.000 németet telepítettek az új köztársaság határain belülre. A kollektív bűnösség elve alapján kellett az etnikai értelemben német lakosság tagjainak elhagyniuk magyarországi, csehszlovákiai és lengyelországi otthonaikat, ahol a legtöbben már több generáció óta éltek. A kényszer kitelepítések számos negatív hatást gyakoroltak az érintettekre, sokan visszaszöktek régi hazájukba, hogy visszaszerezhessék az otthagyt javaikat, a kialakított egzisztenciát. A kényszerkitelepítettek az 1950-es években a teljes német népességnövekedés hatvan százalékát tették ki, ugyanakkor a Német Szövetségi Köztársaságban is félig bevándorlóként tekintettek rájuk, jellemzően az alacsony képzettséget igénylő állásokra tehettek szert (Gulyás, 2018 In: Gulyás szerk. 2018).

Európa első jelentős migrációs hullámának mozgatórugója a gazdasági fellendülés volt, amelyből a háborús veszteségeket gyorsan feledtetni kívánó Németország jelentős mértékben kivette a részét. Eleinte a déli országok lakossága vándorolt észak és nyugat irányába, keresve a jobb életkörülményeket és munkalehetőségeket, olasz, spanyol, portugál és ír bevándorlók töltötték be a fejlettebb gazdaságok – Németország, Franciaország, Egyesült Királyság és a Benelux államok munkaerőpiacain a helyeket, majd a migráció vonzásköre kiterjed az észak – afrikai államokra, valamint Jugoszláviára és Törökországra is. Németország elsők között vezette be a vendégmunkás rendszert, Olaszországgal, Görögországgal, Spanyolországgal, Törökországgal, Marokkóval, Tunéziával és Jugoszláviával is nemzetközi szerződések biztosították a munkaerő relatíve szabad áramlását a rendkívüli fejlődést produkáló német gazdaságba. Bár a szerződések alapvetően időszakos munkavégzési céllal való kapcsolatokról szóltak, alapvetően a letelepedési szándékot is lehetővé tették a bevándorlók számára. Az 1957.évi Római Szerződés biztosította a munkaerő szabad áramlásának lehetőségét a csatlakozó államok

polgárai számára, amelynek eredményeképp 1955- 1973 között mintegy ötmillió ember vándorolt jellemzően délről északi irányba (Koller, 2008).

A második migrációs hullám érdekessége volt, hogy bár az NSZK egyes tartományaiban öt, országos szinten pedig hét százalék volt a munkanélküliségi ráta értéke – amely akkoriban alacsonynak nevezhető volt – Ludwig Erhard gazdasági miniszter 1954-ben felkereste az olasz külügyminisztert, hogy járuljon hozzá ahhoz, hogy mintegy 200.000 vendégmunkás léphessen át az ország munkaerő piacaira. A már ismertetett egyezmények megkötésének hatására szignifikáns népvándorlás indult meg az NSZK felé, amelynek eredményeképp 1959 – 1968 között egymillióra növekedett a vendégmunkások száma. Az 1970-es évek elején vált nyilvánvalóvá a német társadalom számára, hogy a vendégmunkások alapvetően letelepedési szándékkal érkeztek az országba, ugyanakkor a jogi szabályozás révén gyakorlatilag nincs rá lehetőség, hogy hazaküldjék őket, így bevándorlóvá váltak a vendégmunkások. Bár már korábban is történtek lépések a szabályok átalakítása érdekében, az ország érdemben már nem tudta megakadályozni a bevándorlást (Gulyás, 2018).

A vendégmunkások betelepítése 1973-ban befejeződött, ettől kezdve a kormány alapvető célja a már az országban tartózkodók integrációjának megvalósítása volt, amely egyre nagyobb nehézségekbe ütközött. A paradoxon helyzet, amely szerint úgy valósult meg egy hatalmas méretű bevándorlás az országba, hogy gyakorlatilag nem bevándorlóként érkeztek a vendégmunkások, a migrációs és integrációs politika gyökeres átalakítását sürgette, ugyanakkor a politikai vezetés egyetlen alkalommal sem hozott olyan horderejű intézkedéseket, amelynek eredményeképp az ország vonzereje szignifikáns mértékben csökkent volna. 1973-ban már közel hárommillió vendégmunkás élt a Német Szövetségi Köztársaságban, akiknek jelentős hányada állandó lakcímmel rendelkezett, tehát egyértelmű volt, hogy letelepedési szándékkal érkezett az országba. Az egyre gyakrabban kialakuló konfliktusok okán a kormány 1973-ban leállította a vendégmunkás programot, amelynek eredményeképp az illegális bevándorlás növekedett meg az NSZK irányába. A legnagyobb arányban a török vendégmunkások képviseltették magukat az országban, ugyanakkor az 1970 -es évek válságokkal tűzdelt gazdasága már nem volt képes a foglalkoztatásukra. Politikai döntés született, amelynek eredményeképp a kormány támogatást fizetett azoknak a török vendégmunkásoknak, akik családegyesítés címén hazatértek. A török gazdaság azonban nem volt képest megoldásokat kínálni számukra, így a legtöbben illegális úton visszatértek az NSZK-ba (Gulyás, 2018).

Az idegenellenesség az 1990-es években jelent meg az országban erőteljesebb formájában, amelyet fokozott a két Németország egyesítése is. A gazdaságilag lényegesen fejletlenebb keleti tartományokból egy belső migráció indult nyugat irányába, ezzel párhuzamosan pedig a vendégmunkások elleni atrocitások száma és hevessége is megnövekedett. A világban zajló változások azonban még nagyobb számú menekültet irányítottak Németország felé, a Szovjetunió felbomlása, a jugoszláv polgárháború, illetve a törökországi kurdok emberi jogainak megsértése hatalmas tömegeket indított meg Nyugat – Európa országai felé, amelyek közül Németország kedvelt célpont volt. A gazdasági és társadalmi átalakulás negatívumai elől menekülő tömegek hatására már hétmillió fölé emelkedett a bevándorlók száma az országban, amelynek következtében a szociális ellátó rendszer egyre nehezebb helyzetbe került. Az 1993-ban kialakított menedékjogi kompromisszum hivatott megállítani a nem kívánatos tömegeket, annak implementációját követően Németország csak abban az esetben biztosított menedékjogot az érkezők számára, ha azok azt megelőzően nem haladtak át olyan országon, ahol a biztonságuk szavatolható volt (Friedery, 2016).

Németország esetében a török vendégmunkások bizonyultak meghatározó tényezőnek, amely folyamatok megértéséhez szükséges tisztázni a migráció fajtáinak jelentéstartalmát.

- Irreguláris migráció: nem szabályozott folyamat, amelynek során a kibocsátó, a tranzit és a befogadó államok nem képesek arra hatást gyakorolni. A célország szempontjából irregulárisnak nevezhető az a bevándorlás, amely nem legális körülmények között valósul meg. A szabálytalan körülmények között érkező bevándorlóra az egy, vagy több olyan tényező jellemző, amelynek okán nem szabályos keretek között lép be a célországba, ott nem a szabályok szerint tartózkodik, illetve foglalkoztatása is illegális. A célországba legálisan belépő bevándorló is illegális migránssá válhat, ha tartózkodási engedélye, munkavállalási engedélye hatályát veszti.
- Visszatérő migráció: a kivándorló, miután legalább egy évet befogadó országban töltött, saját döntése alapján hazatér a kibocsátó országba.
- Ideiglenes migráció: a sajátos motiváció által vezérelt személy legálisan vándorol egy, vagy több országba, majd azt követően hazatér, esetleg egy következő országban is letelepedést kísérel meg (Szuhai, 2018).

A Törökországból Németországba áramló migráció egy rendkívül sokoldalú, összetett folyamat, mivel a legtöbb esetben a visszatérő és az ideiglenes migráció jegyeit tartalmazza, ugyanakkor a korábban megkötött együttműködések már kialakították azokat a folyosókat, ahol a vándorlás megvalósult. Már a 19. században magas szintű együttműködés állt fenn a két ország hadserege között, a török és német tisztek a tapasztalatcseréken túl személyesen is igyekeztek megismerni és elsajátítani a másik ország katonáira jellemző taktikákat, felmérni a kiképzések eredményességét. A 20. század második felében a megkötött vendégmunkás egyezményeknek köszönhetően egyre nagyobb csoportok indultak a gazdasági értelemben kedvezőtlen helyzetben lévő eurázsiai államból a kontinens nyugati országaiba, elsősorban az NSZK-ba. Az első ilyen migrációs szakasz, amely 1961- 1973 között zajlott a két ország között, tömeges, alapvetően gazdasági célú bevándorlás volt. A második szakasz (1974- 1986) során a legtöbb esetben a családgyesítés volt a bevándorlás fő célja, majd a harmadik szakaszban (1987- 1990) a menekültek érkeztek Németországba. Érdekes, hogy a negyedik szakasz (1990 után) a visszatérő migráció szakasza, azaz egyre nagyobb számban voltak azok a törökök, a képzettséget, képzést szerezve hazatértek Törökországba (Szuha, 2018).

A 2013-as év ismét intenzív bevándorlási szakasz kezdetét jelenti Németország történetében, ugyanakkor ez a migráció már alapvetően nem gazdasági jelentőségű, tehát a bevándorlók jelentős hányada nem munkavállalási céllal érkezett az országba. A közel – keleti és afrikai politikai és gazdasági válságok, valamint a polgárháborúk hatására soha nem látott tömegek indultak meg Európa irányába, azon belül is preferálva a fejlett nyugat-európai országokat. A migrációs hullám napjainkban is tart, egyre több konfliktust és problémát gerjesztve az többségi társadalom és a bevándorlók között. A kezdeti kedvező fogadtatás napjainkra már jelentős mértékben átalakult, és bár az Európai Unió hivatalos migrációs politikája továbbra is a bevándorlók befogadására és integrálására biztatja a tagállamokat, napjainkban egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy ez a bevándorlás nem feltétlenül hoz kedvező változásokat a befogadó államok életében (Gál, 2015).

A helyzet súlyosságát, a gazdasági és társadalmi problémák jelentőségét szemlélteti az a tény is, hogy Angela Merkel, német kancellárasszony, aki a kezdetek során lelkes híve volt a bevándorlásnak, kijelentette, hogy az integrációs folyamatok sikertelenek, az érkező bevándorlóknak nem célja a német társadalom normáinak elfogadása (Csiki, 2012).

1.3.A migráció gazdasági és társadalmi hatásai

A nagy tömegeket mozgató vándorlások meghatározó tényezőként azonosíthatók mind a kibocsájtó, mind pedig a befogadó államok gazdasági és társadalmi tényezőit illetően, mivel a bevándorlók száma, képzettsége, attitűdjeik jelentős mértékben befolyásolják a többségi társadalom hozzáállását a migrációhoz, ugyanakkor a kiinduló ország életében is változásokat indítanak el. A Németországba irányuló bevándorlási hullámok vizsgálata során már láthattuk, hogy számos tényező kölcsönhatásának eredményeképp értelmezhető a befogadás sikere. Ezzel párhuzamosan a Franciaországba irányuló bevándorlás esetében is azonosításra került a gazdasági és társadalmi tényező, amely arra készítette a volt gyarmatbirodalom országainak lakosságát, hogy új egzisztenciát keressen. Munkám következő szakaszában a bevándorlás gazdasági és társadalmi hatásait veszem górcső alá, kiemelt figyelemmel a két vizsgált országban tapasztalt változásokra.

A migráció elméleti megközelítéseinek vizsgálata alapján azt tapasztalhatjuk, hogy már a belföldi vándorlás is jelentős gazdasági és társadalmi változásokat generálhat, ugyanakkor a nemzetközi migráció szinte minden esetben releváns hatásokat gyakorol a kibocsájtó és a befogadó ország gazdasági és társadalmi jellemzőire egyaránt. Ezzel párhuzamosan nem feledkezhetünk meg azokról a migránsokról, akik biztonságuk érdekében hagyják el szülőföldjüket. Esetükben gyakori jelenség, hogy akár illegális úton is bejutnak a célországba, mivel nincs vesztenivalójuk, így a törvények megszegése, be nem tartása gyakorlatilag nem okoz esetükben problémát. Annál több konfliktus forrása lehet az illegális, de gyakorta a legális migráció is, főképp abban az esetben, ha a célország többségi társadalma és a bevándorlók között ellentétek feszülnek. Az ellentétek lehetnek faji, vallási, politikai vagy kulturális eredetűek, feloldásuk gyakorta lehetetlennek bizonyul, főképp a nemzetközi, interkontinentális migráció esetében (Fleischer, 2017).

A két ország migrációs jellemzőinek bemutatása során megállapítást nyert, hogy a bevándorlók jelentős hányada alapvetően eltérő kultúrát és vallást képviselt. A Franciaországba a gyarmati országokból irányuló bevándorlás jelentős kulturális ellentéteket generált, ezzel párhuzamosan nem szabad megfeledkezni arról, hogy a migránsok országait a franciák évszázadokon keresztül kizsákmányolták. Németország esetében a török bevándorlás az eltérő kultúra mellett még vallási ellentéteket is magában hordozott (Kováts, 2013).

„„A franciák az okai a nyomorúságnak. Ha az ember elfoglal egy országot és bemagyarázza az embereknek, hogy egyedül a francia életmód a helyes, akkor azt is tudomásul kell venni, hogy ha egyszer elmegy, akkor káoszt hagy maga után. Minket még hívtak, nem hívatlanul jöttünk. De még ma is jönnek újabbak, és Franciaországnak ezzel meg kell birkóznia.” (Milborn, 2008: 103). A Maliból – volt francia gyarmat – származó idős férfi véleménye hűen tükrözi azokat a társadalmi problémákat, amelyek Franciaország esetében kerültek felszínre a bevándorlók részéről. A volt gyarmatok lakossága tehát úgy értékeli, hogy a franciák felelősek tetteikért, ha évszázadokon keresztül a saját életformájukat igyekeztek rákényszeríteni a megszállt területek lakosságára, akkor nincs joguk ahhoz, hogy azt követően magukra hagyják őket. Ezzel párhuzamosan a közvélemény még a már Franciaországban születettet, a migráns családból származó gyermekeket is bevándorlóként kezeli az egyértelmű jogi státusz ellenére (Vajkai, 2015).

A Franciaországba irányuló bevándorlás tényezőinek ismertetése során láthattuk, hogy a 20. századi történelem során több esetben felerősödtek a nemzeti hangok, a bevándorlás, időnként pedig konkrétan az idegen ellenes megnyilvánulások. A befogadó társadalom elvárásainak, értékrendjének nem megfelelő szinten történő elfogadása és követése már önmagában okot adhat a bevándorlásellenes érzelmek növekedésére, amennyiben ez a helyzet gazdasági krízissel párosul, nagy a valószínűsége annak, hogy konfliktusok alakulnak ki a két tábor tagjai között. Az ellentétek kialakulásának esélyét tovább növeli, ha a bevándorlók diaszpórákban élnek, gyakorlatilag saját magukat szegregálva igyekeznek megőrizni vallási, kulturális identitásukat, ápolni hagyományaikat. A szándékolt elkülönülés már önmagában problémák forrása, mivel a befogadó társadalom tagjai számára sértő, hogy a bevándorlók nem hajlandók azonosulni az általuk közvetített értékrenddel, az integráció ellen munkálkodva őrzik tradícióikat. Ennek ellenkezője figyelhető meg a közeli országokból érkezett bevándorlók körében, akik alapvetően azonos kultúra és értékrend mentén éltek a kibocsájtó országukban is. Számukra a befogadó ország társadalmába történő tökéletes beilleszkedés – asszimiláció – lehet a végleges cél, mivel általa lesznek képesek elérni az elvárt társadalmi megbecsülést (Halász, 2009).

Már a 20. század második felében is előfordultak szélsőséges megnyilvánulások – Vichy-kormány – a bevándorlók elleni intézkedések során, ugyanakkor általánosan megállapítható, hogy a legtöbb esetben a gazdaság terén bekövetkező negatív hatások irányítják rá a társadalom figyelmét a problémákra. A 21. században megjelenő migrációs válság kezelése Franciaország számára is komoly kihívást jelentett, mivel a többségi

társadalom a korábbi – 2008-as – gazdasági válság hatása alatt jelentős bevándorlás,- és idegenellenes attitűdöket képviselt. A kormány politikája igyekezett megfelelni a lakosság elvárásainak, ezzel párhuzamosan eleget tenni az Európai Unió által megfogalmazott elvárásoknak is. A mérsékelt politika természetesen a bevándorlás ellenes tényezők hangosabb megnyilvánulását vonta maga után, különösképp a migránsok által elkövetett robbantásos merényletek, löfegyverrel és késsel elkövetett támadásokat követően. A muszlim közösségek körében is ambivalens tényezőkkel találkozhatunk, mivel egyrészt hangoztatják a beilleszkedés szükségszerűségét, másrészt pedig a saját identitás megtartását, a tradíciók ápolása iránti elkötelezettséget (Koller, 2008).

Az Európai Unió bevándorláspolitikája is gyökeresen átalakult az ezredfordulón, látva az egyre szaporodó konfliktusokat, az irányelvek a korábbi migrációt támogató tényezők helyett egyre inkább az ellenőrzött folyamatokat támogató elképzelések irányába mozdultak el. A társadalmi tényezők Franciaországban tehát alapvetően negatív tapasztalatokat jeleznek a bevándorlás, illetve a befogadó lakosság kontextusában, mint arra már fény derült, súlyos ellentétek feszültek a többségi társadalom tagjai és a bevándorlók között, amelyek még abban az esetben is fennmaradtak, ha a már az országban született, tehát jogi értelemben nem bevándorlók eseteit vesszük figyelembe. Az ezredfordulót megelőző migrációs hullámok mozgatórugója a munkakeresés volt, majd a családdegysítés vált a vándorlások fő motivációjává. A 21. századi migráció esetében azonban egyre gyakoribbá vált a terrorcselekmények megvalósítása, a szervezett bűnözés, valamint a szociális ellátórendszer által kínált kedvező lehetőségek kihasználása. A migrációs folyamatok céljainak és tényezőinek megítélése értelemszerűen nem valósulhat meg fehéren – feketén, az árnyalatok mindig jelen vannak, ugyanakkor az elmúlt húsz év során egyre gyakoribbá vált konfliktusok és megoldatlan problémák alapján le kell vonni a következtetéseket, miszerint a napjainkban is Európába érkező bevándorlók meghatározó hányada esetében a konstruktív tényezők nem lelhetők fel. Értelemszerűen ez a megállapítás nem azt akarja jelenteni, hogy minden migráns terrorista, vagy kizárólag a segélyek által biztosított megélhetés miatt igyekszik Európába, de a szándékok vizsgálata és az ellenőrzés, szűrés szükségességét mindenképp alátámasztja (Murray, 2018).

A társadalmi feszültségek forrása tehát alapvetően az eltérő kultúra és eltérő vallás által gerjesztett meg nem értés, ugyanakkor az integráció teljes elutasítása rávilágít arra, hogy a napjainkban Európába áramló néptömegek nagy valószínűséggel csak a jólét miatt érkeznek

a kontinensre, a vándorlás motivációjaként megfogalmazott üldözés ténye nagy valószínűséggel nem bizonyítható (Drábik, 2017).

Németország esetében is problémák forrása volt, illetve napjainkban is az az eltérő vallás és kultúra. Bár a török vendégmunkások a legtöbb kutatás eredményei szerint magasabb szinten integrálódtak, mint a Franciaországba áramló gyarmati lakosság, az a tény, hogy napjainkban is diaszpórákban élnek a bevándorlók, arra enged következtetni, hogy a társadalmi tényezők terén hiányosságok tapasztalhatók. Annak ellenére, hogy Németország kvázi mintaként szolgált az integrációs folyamatok terén, a közelmúltban napvilágot látott tanulmányok arra engednek következtetni, hogy a társadalmi feszültségek kezelését illetően korántsem képes olyan sikereket felmutatni az ország, mint az eddig a köztudatban megfogalmazódott. A közbeszéd korábbi általánosan elfogadott paradigmáival szemben napjainkban sem beszélhetünk egységes német társadalomról, illetve nem szegregált muszlim közösségekről, akik nem tudnak és nem is szeretnének beilleszkedni, elfogadni a többségi társadalom normáit, értékrendjét. Ennél lényegesen árnyaltabb képet kapunk, ha a vizsgálat során figyelmet fordítunk a második generációs, tehát már Németországban született, német állampolgárokra (Csiki, 2012).

A kutatások, amelyek 2005 óta teszik lehetővé a migráns származás nyilvántartását a statisztikai elemzések során, arra engednek következtetni, hogy a társadalmi szegmentáció, rétegződés lényegesen összetettebb képet mutat, mint amelyet a korábbi analízisek képesek voltak vázolni. A kutatás során – 2012- Németországban élő bevándorló leszármazottak száma elérte a 16 milliós értéket, amely a teljes bevándorló népesség közel egyharmada- 32,5%- így megállapítható, hogy a migránsok már Németországban született gyermekei rendkívül széles társadalmi szegmensét képviselik a teljes népességnek. A muszlim vallás és tradíciók alapján nevelkedett bevándorló leszármazottak körében a vallás gyakorlása már nincs olyan szinten, mint szüleik körében, ennek ellenére megállapítható, hogy a diaszpórákban élő közösségek tagjai körében az iszlám törvényei érvényesülnek. Az integráció valamely fokára eljutott muszlimok között is sokan gyakorolják vallásukat, az anyaországból hozott kulturális értékek és tradíciók mentén élik mindennapjaikat, ugyanakkor a szélsőséges megnyilvánulások a diaszpórákban élők körében lényegesen gyakrabban bukkannak fel (Csiki, 2012).

A társadalmi tényezők tekintetében tehát számos hasonlóság tapasztalható, ugyanakkor a két ország bevándorláspolitikájának hatására eltérő attitűdökkel is találkozhatunk.

A gazdasági hatások vizsgálata során szintén ambivalens tényezőkkel találkozhatunk, mivel a migrációra befolyást gyakorló makrogazdasági tényezők, illetve a mikrokörnyezet által generált változások egyaránt hozzájárulhatnak a vándorláshoz, ugyanakkor a folyamatok a kiegyenlítődés megvalósulása után reverzibilissé válhatnak. Tételezzük fel, hogy egy adott országban jelentős munkaerőtöbblet van, amelynek következtében a bérszínvonal értelemszerűen alacsony lesz. Egy másik országban minimális munkanélküliség mellett markáns kereslet tapasztalható a munkaerő iránt, amelynek következménye a bérszínvonal emelkedése (Hautzinger et. al. , 2014).

Törvényszerű, hogy amennyiben lehetőség nyílik a változásokra, a kisebb bérszínvonalú országból a magasabb jövedelmeket kínáló országba áramlik a munkaerő. Meghatározott kivándorlás- bevándorlás megvalósulását követően a befogadó ország munkaerőpiacai telítődnek, amelynek következtében a bérek csökkennek, a kibocsátó ország munkaerőpiacain pedig hiány keletkezik, amelynek egyenes következménye a bérszínvonal emelkedése. A megoldás kézenfekvő: cirkulációs migráció, a szükségletek, a kereslet és a kínálat egyensúlyának megvalósítására való törekvés. Ezek önmagukban csak a gazdasági motivációk alapján leírható képletek, egy migrációs folyamat során több más tényező is befolyásolni fogja a mobilitást. Abban az esetben, ha a befogadó állam szociális ellátórendszere képes kompenzálni a munkaerőpiac változásai, ingadozásai okán megjelenő jövedelemkiesést, a bevándorló nem fog arra törekedni, hogy a hiánnyal küzdő kibocsátó országba visszatérjen, hacsak nincs egyéb olyan motivációja – család, egyéb kötelek – amelyek indikátorként megjelennek (Hautzinger et. al., 2014).

A munkaerőpiac változásai tehát alapvetően kismértékben gyakorolnak befolyást a hazatérésre, ugyanakkor számos olyan tényező befolyásolja a bevándorlást, amely alapvetően gazdasági faktorokra vezethető vissza. A gazdaságban zajló folyamatok – konjunktúra, stagnálás, recesszió – meghatározónak bizonyulnak a bevándorláspolitikai kialakításában. A fejlődés értelemszerűen munkaerőigényt generál, amelynek eredményeképp a döntéshozók számára nincs más lehetőség, mint a befogadás. Németország második világháborús növekedésében kiemelt szerepet játszottak a vendégmunkások, akiknek jelentős hányada a későbbiek során bevándorlóvá vált. A recesszió idején a kedvezőtlen gazdasági folyamatok a társadalomban is negatív reakciókat váltanak ki. A munkahely , a megélhetés féltése teljes mértékben emberi reakció, amelynek következtében azok a társadalmi rétegek kerülnek kritikus helyzetbe, amelyek alapvetően

nem képezik a többségi társadalom szerves részét, illetve az integrációs folyamatok során is hiányosságok tapasztalhatók (Sik, 2012).

A migráció bemutatása során már láthattuk, hogy a gazdaság fejlődésében a bevándorló tömegek jellemzően alárendelt szerepet játszanak, a migráció támogatásának célja az anyaország társadalmának kedvező változásainak megvalósítása. A bevándorlók gyakorta alantas, alacsony képzettséget igénylő munkaköröket töltenek be, amelynek fő oka, hogy biztosítsák a befogadó ország társadalmát képviselők előre jutását, karrierjük építését. Összességében tehát megállapítható, hogy a vizsgált két ország esetében – különösen Franciaországban jelentek meg élesen az eltérések – a migrációs politika kialakítása alapvetően gazdasági érdekek mentén történt meg. A társadalmi problémák, konfliktusok háttérbe szorítása is politikai döntésként értelmezhető, mivel a gazdaság aktuális állapotának megfelelően, a felmerülő érdekek mentén támogatták, vagy ítélték el a migrációt a kormányon lévő pártok.

2. INTEGRÁCIÓS POLITIKA

„A vendégek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén. Hiszen kezdetben úgy növekedett a római birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségessé a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk különb-különb tájakról.”¹

Az első magyar alkotmányként is aposztrofált Szent István király intelmei Imre hercegnek, fiának adott tanácsai jól szemléltetik, miként vélekedtek a régi korok uralkodói a bevándorlóktól. A migráció a történelem hajnalán az ismeretek, a tudás átadásának meghatározó tényezője volt, az idegenek, vándorok hozták magukkal azokat a technológiákat, amelyek a fejlődés zálogai voltak. A történelem számos példát mutat számunkra, milyen fontos volt régen az idegenek fogadása, letelepítése és beépítése a társadalomba. Az integrációs politika alapja tehát az idegenek által hajtott haszon, a mely a gazdaság és a társadalom fejlődésében tapasztalható. Munkám következő szakaszában ismertetem azokat a tényezőket, amelyek meghatározták a két ország integrációs politikáját, a bevándorlók társadalomba történő beillesztése érdekében folytatott tevékenységeket.

2.1. Franciaország

A francia integrációs politika kezdeti fő irányvonala az asszimiláció volt. Az asszimiláció – a bevándorló népcsoportok beolvadnak a befogadó társadalomba, feladják identitásukat, értékrendjük és kultúrájuk háttérbe szorul, az új haza többségi lakossága által elfogadott normák kerülnek előtérbe- megvalósítása. A modern kori Európa szinte minden állama a migrációs korszak kezdete során – a 20. század – arra törekedett, hogy a bevándorló népcsoportokat asszimilálja. A nyelv, a kultúra és az ideológiai elkötelezettség egységesítése alapvetően jelent meg a bevándorlókkal szemben, akik a legtöbb esetben csak a külsőségekben vették fel a befogadó társadalom attitűdjeit. Saját közösségen belül – jellemzően diaszpórákban éltek – a régi szokások, hagyományok, tradíciók és vallás maradtak mérvadók, így is őrizve az identitást. A megállapítás főként az eltérő kultúrából

---

¹ Szent István király intelmei Imre herceghez. <https://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.htm> Letöltés ideje: 2020. 05. 19.

érkező, jellemzően muszlim vallású közösségek esetében bizonyult helytállóknak (Hautzinger et. al., 2014).

Az asszimilációs törekvéseknek alapvetően két formája különböztethető meg, az amerikai típusú, olvasztótégely jellegű, illetve a francia modell. Az amerikai modell alapja a pozitív diszkrimináció, amely olyan intézkedéseket tartalmaz, amelyek képesek biztosítani a bevándorló csoportok felzárkóztatását. A modell miatt is nevezték az Egyesült Államokat a lehetőségek hazájának, mivel származásra való tekintet nélkül biztosított érvényesülési lehetőségeket a migránsok számára. A francia modell ennél lényegesen szűkebb keretek között értelmezte az asszimiláció fogalmát, mivel a kisebbségi közösségek teljes beolvasztásával, kvázi megszüntetésével igyekszik elérni, hogy azok államként funkcionáljanak az államon belül. A kisebbségi – integrációs – politika minden bevándorló számára felajánlja a francia nemzethez való tartozás lehetőségét, ugyanakkor nem alkalmaz pozitív diszkriminációt velük szemben (Kovács & Vidra, 2004).

Az asszimiláció csak azokban az időszakokban jellemezte a francia amikor a gazdasági érdekek érvényesítése érdekében szükségessé vált a bevándorlás támogatása. Az integráció szélsőséges megvalósítása mellett a bevándorlásellenes időszakok során az agresszív rasszizmus, a bevándorlók megbélyegzése jellemezte a francia belpolitikát. Már 1853-ban napvilágot látott, a francia nacionalisták körében rendkívüli népszerűségnek örvendett Gobineau Tanulmány az emberi fajok egyenlőtlenségéről című könyve. A főképp a feketékkel szemben megnyilvánuló ellenséges aspektus a későbbiek során is a rasszista, bevándorlásellenes politikai és társadalmi nézetek alapjait rakta le. Az antiszemitizmus szintén meghatározónak bizonyult a bevándorlók ellen fellépő politikai tényezők számára. Az idegengyűlölet a 20. század első felében gyakorta manifesztálódott rasszista támadások formájában, amelyek ideológiai alapjai tartalmazták továbbá a gyarmatok feladása iránti igényeket is. A gazdasági értelemben meghatározó gyarmatbirodalom a nacionalisták számára elfogadhatatlan volt, mivel amellet, hogy potenciális bevándorlás lehetőségét hordozta magába, az ősi ellenség, Németország elleni küzdelem részéről vont el erőforrásokat. A második világháborút követő gyarmati függetlenségi kísérletek is markáns hatást gyakoroltak az ország integrációs politikájára, mivel a korábban francia egyenruhában harcoló afrikai katonák semmilyen kedvezményben nem részesültek az anyaország részéről (Ferwagner, 2017 In: Besenyő & Miletics, 2017).

A harkik, a francia hadseregben harcoló algériai származású katonák és családjaik eleinte kedvezményeket élveztek a francia hatóságok részéről, ám amikor Algéria is a függetlenség útjára lépett, nem engedélyezték számukra az országban való letelepedést. A francia kormányzás távozását követően a korábban Franciaországért harcoló katonákat és hozzátartozóikat is számos atrocitás érte. Akik számára mégis engedélyezték a letelepedést, katonai felügyelet alatt álló táborokban zsúfolták össze, hangsúlyozva, hogy a francia muszlimok nem eshetnek egyforma elbírálás alá az európai lakossággal, ők kizárólag menekült státuszban tartózkodhatnak az országban. Az 1970-es évekre a De Gaulle által képviselt integrációs politika társadalmilag elfogadhatatlanná vált a migrációt ellenző rétegek tagjai körében, annak ellenére, hogy még uralkodó nézet volt az olcsó és képzetlen, de a gazdaság szempontjából meghatározó vendégmunkások szükségességét hangoztató szemlélet az országban. Az ellentétek kialakulása főképp annak ismeretében érthető nehezen, ha figyelembe vesszük, hogy a gazdaság és a bevándorlók igényei alapvetően fedték egymást, azaz a migránsok számára a munka és lakhatás lehetősége elégségesnek bizonyult (Ferwagner, 2017 In: Besenyő & Miletics, 2017).

A társadalom bevándorlással kapcsolatos ambivalens attitűdjeit jól szemlélteti, hogy az 1970-es években lezajlott közvéleménykutatás eredményei szerint a lakosság körében 64% volt azok aránya, akik úgy vélekedtek, hogy a bevándorlás kiemelt problémát jelent a francia nemzet és Franciaország számára, ugyanakkor 59% véleményében az fogalmazódott meg, hogy a sokszínűség alapvetően gazdagítja az identitás fejlődését. Megállapítható továbbá, hogy a francia bevándorláspolitikát és az integrációs erőfeszítéseket nagymértékben befolyásolta az a tény, hogy az országba alapvetően nem volt nagyobb mértékű új bevándorlás, mint Nyugat – Európa többi államába, ugyanakkor a már francia állampolgárságot szerzett migráns szülők gyermekei révén folyamatosan növekvő problémákkal kellett szembenézniük. További általános problémaként fogalmazódott meg, kérdéseket vetett fel az a tény, hogy a második generációs migránsok körében uralkodó nézetként fogalmazódott meg, hogy politikai értelemben igényt tartottak a nemzeti státuszra, tehát a Franciaország polgárai számára biztosított kedvezményekre, kulturális, vallási és az identitásban megnyilvánuló értelemben azonban meg szeretnék volna őrizni saját attitűdjeiket (Fejős, 1991).

Franciaország integrációs politikájának fő célpontjai a bevándorlók számára kulcsfontosságú tényezők területei, az oktatás, a lakókörnyezet és a munkahelyek. A három faktor közül az oktatás színterei nevezhetők a leginkább fajsúlyosnak, mivel a fiatal

generációk tagjai körében a sztereotípiák beágyazottsága még nem nagy mértékű, így véleményük a tapasztalati úton szerzett tudáson alapul. További indikátorként jelent meg az oktatáspolitikai szerepe az integrációs politikában az alábbi kérdésekre adandó válaszok miatt:

- Miként lehetséges az oktatási, képzési rendszer szintjén megszüntetni a szegregációt és a diszkriminációt?
- Milyen súllyal essen a latba a bevándorlók gyermekeinek identitása, anyanyelve az intézményi nevelés és a tananyag szintjein?
- Kötelező legyen a túlsúlyban lévő bevándorló érintettségű diákok anyanyelvének oktatása a francia alapokkal rendelkező diákok számára is?
- Az arab nyelv oktatásának kérdései, tehát lehet-e általános érvényűen, tehát a francia gyermekek számára is kötelező jellegű idegen nyelv, illetve értelmezhető egyáltalán Franciaországban idegen nyelvnek az arab?

Az utolsó kérdés megválaszolása kiemelt relevanciával bír, mivel 1986-ban a bevándorlók több mint negyven százaléka a Maghreb országokból – Tunézia, Algéria és Marokkó-származott, így az arab gyakorlatilag az ország második hivatalos nyelveként is értelmezhető volt (Vajkai, 2015).

A társadalmi és gazdasági változások, az európai integrációs folyamatok kibővülése szemléletváltást eredményezett a francia integrációs politikában is. Az Európai Unió kialakulása és folyamatos bővítése szükségessé tette az egységes szemlélet és keretrendszer kialakítását a tagállamokban, annak ellenére, hogy markáns eltérések jellemzik a területet a nemzeti stratégiák aspektusait vizsgálva. Különös mértékben megnehezíti az egységes integrációs politika kialakítását az a tény, hogy a korábbi gyakorlatok alapvetően eltérő környezetben és különböző szakpolitikai megközelítések alapján járultak hozzá a bevándorlók többségi társadalomba történő beillesztéséhez. Az alapelv szinte minden tagállamban azonos volt, miszerint az emberi jogok teljes mértékű tiszteletben tartása mellett az identitás, a kultúra és a vallás gyakorlás lehetőségeinek biztosítása kötelező elvárás a befogadó államok részéről, ugyanakkor a bevándorlók kötelessége a többségi társadalom értékrendjének elfogadása és tiszteletben tartása. Már az első nagyobb migrációs hullámmal érkező bevándorlók esetében sem lehetett adekvát válaszokat adni a felmerülő kérdésekre, megoldásokat találni a problémákra, a konfliktusok feloldására, de a 21. század

elején elindult népvándorlás sokkal nagyobb ellentmondásokat hordozott magában (Gyenyey, 2016).

A 21. században kialakult új szemlélet szerint az integráció csupán az egyik szegmense a társadalomba történő beilleszkedésnek, a végső cél az asszimiláció lehet. A problémák a fentiek ismeretében könnyen megfogalmazhatók: miként lehet asszimilálni az egyént, vagy a közösség szintjén azokat a bevándorlókat, akik még az integráció szintjén sem értelmezhetők? A választ az Európai Unió integrációs politikája hivatott megadni a kérdést illetően, ugyanakkor a gyakorlat azt mutatja, hogy elviekben megfogalmazhatók a teendők, a gyakorlati kérdések azonban nem minden esetben felelnek meg az elképzeléseknek. Az elméletben megfogalmazott dekrétumok az alábbiakban határozzák meg Franciaország – egyben az Európai Unió – bevándorlási és integrációs politikájának alapelveit:

- Az integráció kétirányú folyamat, amely a bevándorlók és a tagállamok polgárai részéről alkalmazkodást vár el, dinamikus, az egymásra utaltság megértésén alapuló gondolkodás mentén.
- Az integráció sikerének alapvető tényezője az Európai Unió alapértékeinek megértése és elfogadása.
- A foglalkoztatás a beilleszkedési folyamat releváns tényezője, mivel a közösség elvárja a bevándorlóktól, hogy a gazdaság és a társadalom fejlődéséhez szükséges javak megteremtéséhez hozzájáruljanak.
- A fogadó állam nyelvének, kultúrájának és értékrendjének megismerése és legalább alapvető szinten történő elfogadása szintén a sikeres integráció feltétele.
- Az oktatási rendszer jelentősége kiemelt a fiatal generációk tagjainak paradigmáit illetően, így értelemszerűen a bevándorlók részéről is elvárható, hogy részt vegyenek az intézményi képzésekben.
- A diszkrimináció és szegregáció mindkét tényező részéről elfogadhatatlan, a magán és közjavakhoz való hozzáférés a tagállam törvényei által szabályozott módon értelmezhető (Hautzinger et. al, 2014).

2.2.Németország

Németország esetében az első jelentős integrációs politikai kérdések a második világháborút követő időszak során merültek fel, amikor a keleti blokk kialakulása miatt a lengyel vendégmunkások tömegei hagyták el az országot. Az ország újjáépítése nem volt megvalósítható bevándorlók nélkül, mivel a háború szignifikáns mértékben átalakította a demográfiai folyamatokat. A férfi népesség alacsony aránya miatt szükséges volt olyan migrációs politika kialakítására, amelynek segítségével biztosíthatóvá vált a megfelelő nagyságú munkaerő jelenléte. A lengyeleket felváltó török vendégmunkások rövid idő alatt kinyilvánították, hogy a népesség körében elfoglalt arányuknak megfelelő társadalmi és politikai reprezentációt várnak el, tehát gyakorlatilag a német lakossághoz hasonló, arányait tekintve azonban kisebb képviseletet követeltek az országban. A reguláris migrációs területeken meghatározónak bizonyultak a családegyesítési programok, mivel az ipar és a mezőgazdaság újraindítása érdekében szükséges munkaerő biztosítása okán a hatóságok gyakorlatilag minden megoldást elfogadhatónak tartottak (Stepper, 2018).

A második világháború utáni időszak során az integrációs politika kialakítását tovább nehezítette, hogy bár Németország számára nem volt meghatározó a volt gyarmatbirodalomból érkező migráció kezelése, a kialakult helyzet miatt nagyszámú menekült érkezett az országba. A hontalan és kitelepített, a kialakuló szocialista országokból érkező, alapvetően német eredetű tömegek különleges státuszt élveztek, a többi, nem német gyökerekkel bíró bevándorlókhoz képest számos kedvezményben részesültek. A többi bevándorlóval kapcsolatban folytatott integrációs politika is meglehetősen liberális elvek mentén fogalmazódott meg, mivel az ország gazdaságának szüksége volt a dél-európai és török, illetve jugoszláv vendégmunkásokra, az országba történő bejutás, illetve a munkavállalás nem ütközött különösebb nehézségekbe. A vendégmunkásként érkező, gyakorlatilag azonban a legtöbb esetben a letelepedést preferáló csoportok számára a nyugatnémet állam minimális korlátozásokat vezetett be, vallásukat szabadon gyakorolhatták, kultúrájuk és hagyományaik őrzése nem ütközött akadályokba (Friedery, 2016).

A muszlim közösségek kialakulását elősegítette, hogy a vallás képviselői már évszázadokkal korábban letelepedtek az országban, mivel a 18. századi porosz expanzió

idején a kialakuló birodalom előszeretettel fogadta az oszmán tiszteket, illetve a dezertált tatár katonákat, akik az üldöztetés elől menekülve jutottak el Nyugat- Európába. Az első világháború során a két ország fegyverbarátsága tovább fejlődött, ám mivel vesztesként kerültek ki a világháború végén, a kapcsolatokban erőteljes visszaesés következett be, Berlinben csak egy minimális nagyságú muszlim közösség maradt. Ezt követően az 1950-es években kezdődött meg markáns mértékű bevándorlás az országba, ám az első próbálkozások negatív visszhangot keltettek a török vendégmunkások körében. A bevándorlók még abban az esetben sem mindig jutottak megfelelő munkához, ha a képzettségük azt lehetővé tette volna. A német munkások előre jutásának támogatása érdekében alapvetően olyan munkaköröket tölthettek be, amely jelentős életszínvonal növekedést nem tett lehetővé (Rostoványi, 2011).

Az 1973. évi intézkedések – a vendégmunkások beáramlásának leállítására – paradox helyzetet teremtett az országban, mivel bár közel 11 millióan hazatértek, a letelepedett négymillió munkás a családdegyesítés révén jelentős nagyságú csoportot alkotott. A bevándorlók nélkül is bevándorlóországgá vált NSZK vezetői pedig előszeretettel hangoztatták a nemzetközi fórumokon, hogy nem tekintik bevándorlóországnak magukat. A memorandumok hangoztatták, hogy az integráció kizárólag a vendégmunkásként eltöltött idő esetében értelmezhető. Ezzel párhuzamosan azonban 1978-ban kialakításra került a külföldiek integrációjával foglalkozó miniszteri biztos intézménye. Az első jelentések, amelyek a biztosi pozíciót betöltő politikusoktól érkeztek, figyelmeztettek arra, hogy azok az összegek, amelyek az aktuális időszak során nem kerülnek felhasználásra az integrációs politika kialakítása, a folyamatok finanszírozása érdekében, a jövőben hatványozottan jelentkezni fognak, de akkor már a reszocializáció, illetve a rendfenntartás költségeiként. Bár nem képezte a közvetlen integrációs politika szerves részét, de a fiatalok munka világába történő bevezetése érdekében megvalósított program kiemelt szerepet játszott a folyamatokban. A jellemzően török eredetű fiatalok – a vendégmunkások gyermekei – számára indított projektek célja egyértelműen az volt, már fiatalon képesek legyenek beilleszkedni a többségi társadalomba, ugyanakkor a korábban jellemző kirekesztés ne okozzon problémát számukra (Friedery, 2016).

A paradox helyzetben rejlő problémák ekkor már erőteljesen a felszínre kerültek, mivel a családdegyesítés okán érkezőkkel együtt az ország teljes népességéből 6,4% - 3,5 millió fő – külföldi állampolgár volt. Az arány alig harminc év alatt 9% értékre növekedett, amely napjainkban is aktuális értéknek tekinthető. Természetesen ezek a számok csak a nem német

állampolgárok számát és arányát jelentik, a közben állampolgárságot szerzettek nem kerültek be a statisztikákba. A vendégmunkások beáramlásának leállítására ellenére az 1980-as években ismét jelentős nagyságú csoport érkezett Törökországból, ahonnan a katonai puccs hatására kialakult politikai helyzet elől menekült el mintegy 60.000 fő (Rostoványi, 2011).

Az 1990-es években újabb migrációs folyamatok zajlottak le, amelyek szükségessé tették az integrációs politika aktualizálását. A közép – kelet – európai államokban zajló gazdasági és társadalmi átalakulás lehetővé tette a nyugat irányába történő nyitást, amelynek eredményeképp a volt szocialista országok polgárai körében kezdődött szignifikáns vándorlás. A rendszerváltást követően kialakuló piacgazdaság széles társadalmi rétegek körében idézte elő az egzisztencia elvesztését, az életszínvonal és az életminőség csökkenését. A legtöbb esetben alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, képzetlen, gyakorta hátrányos helyzetű társadalmi szegmensek tagjai körében a mobilitás növekedése egyre több esetben a kivándorlásban öltött testet. Az újraegyesített Németország számára bevándorlás kezelése még nem okozott problémát, ám az integrációs folyamatok, a politikai attitűdök átalakítása elkerülhetetlenné vált. Az új törvények, a jogi szabályozás már a modern európai szemléletet tükrözte, a bevándorlók számára biztosította az egyenlő jogokat, illetve a szociális biztonsághoz való jogot. Ezzel párhuzamosan az új szabályozás az integrációs politika koordinációjában is jelentős fejlődést hozott (Friedery, 2016).

Az Európai Unió irányelveinek nemzeti jogba történő áttemelése az alábbi jelentős változásokat idézte elő az integrációs politika terén:

- Az integráció meghatározó tényezője a bevándorlók és a fogadó ország polgárai közötti kapcsolat intenzitásának növelése, amelynek célja a szegregátumok kialakulásának megelőzése. A közös fórumok, a kultúrák közötti párbeszéd megvalósítása, a bevándorlók kultúrájának oktatásba történő integrálása kiemelt jelentőséggel bír.
- Az Alapvető Jogok Chartája garanciát biztosít a bevándorlók számára vallásuk gyakorlásához, kultúrájuk, hagyományaik és tradícióik megőrzéséhez, abban az esetben, ha e tényezők nem ellenkeznek az európai jogokkal, nemzeti törvényekkel, amelyeket a migránsok sérthetetlennek kell, hogy tekintsenek.

- A bevándorló csoportok képviselői aktívan vegyenek részt az integrációs politika kialakításában, aktualizálásában, támogassák az általuk képviseltek beilleszkedését a többségi társadalomba, különösen a lokális szinteken.
- Világos és egyértelmű célok, mérhető, kimutatható eredmények megfogalmazásán keresztül járuljanak hozzá ahhoz, hogy az integrációs politika eredményessége értékelhető legyen (Hautzinger et.al., 2014).

Az integrációs politika, amelynek fő irányvonala a muszlim közösségek beilleszkedésének támogatása, az Európai Unió irányelvei alapján került átalakításra a közelmúlt során. A vallások közötti párbeszéd struktúrájának kialakítása és folyamatos fejlesztése elsődleges tényező, mivel az iszlám Németországban nem őshonos vallás. A társadalmi kohézió feltételrendszerének kialakítása csak abban az esetben képzelhető el, ha mindkét érintett, a befogadó és a bevándorló társadalom tagjai képesek arra, hogy elfogadják a másik értékrendjét, ugyanakkor a migránsok az európai kultúra által megfogalmazott alapelveket sérthetetlennek tekintik. A közelmúlt során kialakult konfliktusok a legtöbb esetben az alapvetően vallási ellentéteken nyugvó, ugyanakkor társadalmi és politikai jellegű ellentmondások feloldatlanságából eredtek. Az iszlám szélsőségesek alapvetően nem tekintik az európai normákat sérthetetlennek, a vallási dogmákra hivatkozva hangoztatják saját elképzeléseiket. A nyelvismeret és az intézményi nevelés, képzés terén is ellentmondásos aspektusok alakultak ki, amelyek eredményeképp Európa szerte komoly problémák merültek fel a tagállamok – így Németország is – polgárai, illetve a bevándorlók között (Csiki, 2012).

Az elfogadás, az iszlám, mint Németország egyik lényeges építőelemeként történő értelmezése megosztotta a politikai erőket és a társadalmat egyaránt. Christian Wulff, korábbi államelnök a német újraegyesítés huszadik évfordulóján, 2010-ben elmondott beszéde, amelyben az iszlámot a német kultúra szerves részeként aposztrofálta, heves vitákat váltott ki. Angela Merkel kancellár alapvetően egyetértett a volt államelnökkel, ugyanakkor szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy a Németországban élő muszlim közösségeknek a német jog alapján kell élniük, az iszlám jog, a saria alkalmazása elfogadhatatlan az európai kultúra számára. A társadalomban is komoly visszhangot keltő kijelentések eredményeképp kerültek megfogalmazásra azok a követelmények, amelyek alapján a német integrációs politika eredményességét biztosítani lehet:

- Németország nem lehet bevándorló ország. Az integráció nem egymás mellett élést kell, hogy jelentsen, sokkal inkább együttélést, amelynek alapja az alkotmányos rend, a német kultúra, a kereszténység, a humanizmus és a felvilágosodás.
- A szakképzetlen munkásokra vonatkozó prognózisok nem jelentik automatikusan a bevándorlás támogatását, a szakképzett munkaerő biztosítása már alapvetően megoldott.
- Az aktuális bevándorlási rendszer keretszámait nem szabad lazítani, a kvóták szigorú betartása kötelezően megvalósítandó eleme az integrációs politikának.
- Az integráció színvonalának javítása érdekében a bevándorlások engedélyezését megelőzően a szakképzettség mellett vizsgálni kell az integráció iránti elkötelezettség tényezőit is.
- A korábbi szabályozás szigorítása szükséges a család egyesítési folyamatok esetében, a 16 éves korhatárt le kell szállítani 12 évre, megkönnyítve ezzel a gyermekek integrációját.
- Az integrációt megtagadókkal szemben szankciókat kell alkalmazni, szükség esetén a szociális ellátórendszer által biztosított támogatások megvonásával is. A korlátozások azokra is vonatkoznak, akik családtagjaik integrációját akadályozzák.
- Az integráció előfeltétele a nyelvismeret. Ennek megfelelően a német nyelv ismeretét még a bevándorlás előtt, a kibocsátó országban vizsgálni kell (Csiki, 2012).

Merkel kancellár, aki a bevándorlás elkötelezett híve, 2005-ben történt megválasztását követően leszögezte, hogy az integráció kiemelt jelentőséggel bír a teljes Németországban élő társadalom számára. A hosszútávú, sokszínű párbeszéd kialakítása érdekében szükséges a „Wilkommenskultur” széles körben történő elfogadtatása. A befogadást és integrációt támogató megközelítések ugyanakkor csak a társadalmi párbeszéd szintjén kerültek azonosításra, a jogi aktusokban történő rögzítés nem valósult meg. A tág határok, amelyeket a „Wilkommenskultur” egyéni értelmezése biztosít, jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy napjainkban sem beszélhetünk kormány szintű, hatékony integrációs politikáról Németországban. Az aktuális irányvonalak leginkább egy politikai – kulturális válaszként értelmezhetők, amelyeket a megosztott társadalom adott a felmerülő kérdésekre. Elsődlegesen a politikai és társadalmi elit által megfogalmazott, a többségi társadalom által általánosan nem elfogadott és támogatott folyamatként értelmezhető, amely minden esetben az aktuális gazdasági helyzethez alkalmazkodva fogalmazza meg alapelveit. Az integrációs

politika törvényi háttérét hivatott biztosítani a 2005. évi bevándorlási törvény, amely már több aspektus alapján közelítette meg a bevándorlást. Az integráció szintjének növelése érdekében megvalósított nemzeti jogalkotás harmonizál az uniós elvekkel, ugyanakkor magába foglalja a német specifikumokat is:

- Integrációs kurzusok: a bevándorlást megelőzően a potenciális jelölt részt vesz egy képzésen – hatszáz óra – amelynek során a német nyelv mellett elsajátítja a német társadalom kultúrájának elvi alapjait. A kurzus végén vizsga keretében ad számot felkészültségéről.
- Felnőtt tanácsadási program
- Fiatal tanácsadási program (Friedery, 2016).

Fentiek alapján megállapítható, hogy jelentős mértékű hangsúly eltolódás jellemzi az aktuális német integrációs politikát. A beilleszkedés, az európai társadalmi normák elfogadásának kötelezettsége jelent meg a közelmúlt során a politikai nyilatkozatokban. A korábbi liberális gondolkodást felváltotta a keményebb kéz elve, amely csak abban az esetben támogatja a bevándorlást, ha a migránsok képesek elfogadni a többségi társadalom alapvető értékrendjét. Az 1970-es években jellemző multikulturális megközelítések csődje érhető tetten az új paradigmákban, mivel egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy az integráció nélkül a befogadó és bevándorló társadalom közötti együttélés nem realitás. A befogadó társadalom tagjait veszélyeztető gondolkodás, az iszlám törvények, a saria alkalmazása elfogadhatatlan a bevándorlók részéről (Csiki, 2012).

A német kormány – az integrációval kapcsolatos attitűdök megismerése érdekében – felmérést végzett az országban élő muszlimok körében. A heterogén összetételű minta – első, második és harmadik generációs migránsok is részt vettek a kutatásban – szinte egyöntetűen azt fejezte ki véleményében, hogy mélyen elítéli az iszlamista terrorcselekményeket, ezzel párhuzamosan azonban a nyugattal szemben is ellenérzéssel viseltetnek azért, hogy azonosítják őket a terroristákkal. Ezzel párhuzamosan megállapítást nyert, hogy a megkérdezettek többsége ragaszkodik ahhoz, hogy a befogadó országban megőrizhesse kulturális értékeit, hagyományait. Ellentmondásos vélemények fogalmazódtak meg az interjúk során, mivel a megkérdezettek többsége – 78%-szükségesnek és kedvezőnek tartja az integrációt, ugyanakkor a saját hagyományokat és kultúrát nem hajlandók elengedni Németországban sem. A felmérés alapján levont következtetések szerint az integráció során olyan kettős identitás kialakítása szükséges,

amely lehetővé teszi a befogadó és kibocsátó állam kultúrájának egyidejű elfogadását és gyakorlását (Csiki, 2012).

A migrációs válság nyomán nyilvánvalóvá vált, hogy szükség van egy egysége, megfelelő jogi háttérrel rendelkező integrációs politika kialakítására, mivel a társadalmi feszültségek fokozódása egyre nagyobb mértékben magában hordozta a konfliktusok eszkalálódásának lehetőségét. 2007-ben került kialakításra a Nemzeti Integrációs Terv, amely 2012-ben a Nemzeti Akcióterv az Integrációért Programként indult el. A projekt a fiatalokra fókuszálva, az iskolai képzések előtérbe helyezésével igyekezett csökkenteni a társadalmi különbségeket, azzal párhuzamosan pedig megvalósítani az esélyegyenlőség alapelveinek érvényesítését. A Nemzeti Akcióterv kulcsfontosságú eleme volt a külföldön szerzett szakképzettség Németországban történő elismertetési rendszerének kialakítása, amely már önmagában növelte a fiatal bevándorlók elhelyezkedési esélyeit, továbbá hozzájárult ahhoz, hogy képzettségüknek megfelelő munkaköröket tölthessenek be (Friedery, 2016).

A hatékony integrációs politika megvalósítását gyakorta hátráltatják a szélsőséges, nacionalista német megnyilvánulások, amelyek napjainkban is komoly problémák forrásai. A nacionalista hangok szerint a török fiatalok körében igazolható jelenség az iszlám valláson alapuló felsőbbrendűségi érzés, amely kombinálva a technológia negatív hatásaival, kiegészülve a megélt diszkriminációval veszélyek forrása, mivel magában hordozza a szélsőséges, fanatizmusra épülő identitás kialakulását. A szociális, politikai és társadalmi tényezőkkel együtt a fenti tényezők jelentős mértékű negatív hatást gyakorolnak az integrációra, ezzel párhuzamosan táplálják az egyre erősödő ellentétet, amely a két kultúra eltéréseit helyezi előtérbe. A radikalizmus és az idegenellenesség növekedése a közelmúlt során megvalósult, jellemzően muszlim terroristák által elkövetett merényletek hatására erőteljesebbé vált, így az integráció jelentősége is felértékelődött (Rostoványi, 2011).

A napjainkban aktuális integrációs politika meghatározó tényezőinek következetes végrehajtása lehet a problémák megoldásának kulcsa. Az oktatási rendszerben tapasztalható diszkriminatív és szegregációs tényezők megszüntetése már megfelelő alapot képezhet a beilleszkedéshez, mivel biztosítja a fiatalok számára az érvényesülés lehetőségét. A munkaerőpiacokon történő szemléletváltás szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy az eltérő kultúrák közeledjenek egymáshoz, a bevándorlók képesek legyenek elfogadni az egyetemes európai kultúra alapértékeit (Friedery, 2016).

2.3. Az integrációs politikák eredményessége és hatékonysága a két államban

Az ismertetés során megállapítást nyert, hogy a két ország bevándorlási és integrációs politikája számos ellentétes megközelítést tartalmaz, annak ellenére, hogy az Európai Unió irányelveinek érvényesítése tekinthető mindkettő alapjának. Angela Merkel kancellár, a befogadás elkötelezett híve, alapvetően a liberális politika képviselőjeként értelmezhető, míg a francia kormányok – Sarkozy (2007- 2012) illetve Hollande (2012- 2017) – a következetes migrációs elvek mellett foglaltak állást, szigorúbb bevándorlási politikai irányvonalat képviseltek. A 2017-ben hatalomra kerülő új kormány, élén Macron miniszterelnökkel, megerősítette, hogy Franciaország továbbra is a szigorú és következetes migránspolitika elkötelezettje marad. Az Európai Unió részéről Franciaországra nehezedő nyomás ellenére sem volt hajlandó Párizs enyhíteni a migrációs szabályozáson, amelynek alapelvei az alábbiak:

- Az illegális bevándorlás fokozott ellenőrzése.
- A menedékkérelmek benyújtásának egyszerűsítése.
- A honosítási eljárások felgyorsítása.
- A sikeres honosítás esetében a munkaerőpiaci integráció

A 2018. augusztus 1.-én elfogadott új menekültügyi és bevándorlási törvény kiemelt jelentőséget tulajdonít az integrációnak, rámutatva arra, hogy mind Franciaország, mind pedig a bevándorlók közös érdeke annak gyors, hatékony és eredményes megvalósítása. Az integrációs politika alapelve, hogy azon bevándorlók esetében, akik hajlandók a társadalomba történő beilleszkedésre, minden támogatást meg kell adni a folyamatok megvalósításához, ugyanakkor az integrációt elutasító személyeket a lehető leggyorsabban el kell távolítani az országból. A szabályozás lényeges könnyítéseket tartalmaz azok esetében, akik magasan képzettek, illetve kötelezettséget vállalnak arra, hogy Franciaországban munkát vállalnak, vállalkozást alapítanak.

Az integrációs politika másik meghatározó eleme Franciaországban, hogy a törvény paragrafusai alapján a kormány alapvetően ellenőrzése alá szeretné vonni az iszlám vallást, amely tekintve, hogy az országban mintegy hatmillió muszlim él, meglehetősen nehéz feladatnak tűnik. Az intézményesítésre irányuló politika hiányossága leginkább abban érhető tetten, hogy nem tartalmaz szabályozást a muszlimok szervezését és ellenőrzését

illetően. Ezzel párhuzamosan felveti az alapvető emberi jogok megsértésének lehetőségét is abban az esetben, ha a vallási meggyőződés alapján különbözteti meg az állam polgárait (Migrációkutató Intézet, 2018).

A francia integrációs politika fő iránya tehát az ellenőrzés által támogatott, gyakorlatilag kényszerintegráció megvalósítása. Az integrációs politika esetében a határozottság és a következetesség jellemző, amely a közelmúlt eseményeinek – terrortámadások – ismeretében teljes mértékben érthető és igazolható. A Franciaországban élő bevándorlók körében az integráció sikere relatíve alacsonynak nevezhető, mivel az országban a muszlimok napjainkban is diaszpórákban élnek, a szegregáció jelen van az oktatásban és a munkaerőpiacokon egyaránt. Szintén főképp a muszlimok körében jellemző, hogy hátrányos helyzetű társadalmi rétegeként tekint rájuk a társadalom, mivel a beilleszkedés hiányosságai okán az alapvető egzisztenciális feltételek kialakítása sem történt meg. Munka, jövedelem hiányában széles rétegek a szociális ellátórendszer támogatására számíthatnak csak, amely egyre kisebb mértékben járul hozzá az életminőség javításához. Az országban a második világháborút követően szinte folyamatosan jelen voltak azok a politikai – társadalmi tényezők, amelyek bevándorlásellenes véleményeket fogalmaztak meg. Több esetben fordult elő az elmúlt fél évszázad során, hogy az integráció helyett a szegregáció, esetenként pedig a kiutasítás jelentett megoldást a problémákra (Koller, 2008).

Összességében tehát megállapítható, hogy Franciaország a legtöbb esetben nem az integrációra helyezte a hangsúlyt a bevándorlási, migrációs politika tényezőinek kialakítása során, sokkal inkább az ország gazdasági és társadalmi érdekei alapján választott irányvonalat. Az Európai Unió irányelveivel szembeni ellenállás is arra enged következtetni, hogy Párizs a francia polgárok érdekeit szűkebb körben értelmezi, mint Brüsszel. Az a tény, hogy Franciaország gyarmati múltjából eredően nagyszámú bevándorló befogadását valósította meg, önmagában kedvezőnek nevezhető, ugyanakkor az integrációs politika kialakítása során azt tapasztalhattuk, hogy a bevándorlókat nem minden esetben tekinti egyenlőnek. Különös mértékben igaz a megállapítása muszlim vallású bevándorlók esetében. Bár az alapvető emberi jogok tekintetében általában pozitív példákkal találkozhatunk, továbbá a vallás gyakorlás útjába sem gördít akadályokat a kormány, az iszlám képviselőinek ellenőrzésére irányuló tervek az integrációs politika sikertelenségét jelzik (Migrációkutató Intézet, 2018).

Németország esetében is a muszlimok integrációja jelenti a legnagyobb problémát, ugyanakkor Berlin alapvetően más megközelítéseket alkalmaz politikáját illetően. A befogadással kapcsolatos német attitűdök a közelmúlt során markáns változásokon mentek keresztül, ennek ellenére az integrációs politika aspektusai még napjainkban is liberálisabb elképzeléseket, haladóbb gondolatok hordoznak magukban a francia mintához képest. Németország problémája leginkább abban gyökerezik, hogy az 1980-as évekig gyakorlatilag fel sem merült az integrációs politika kialakításának gondolata az országban, mivel teljes mértékben tényként kezelték, hogy vendégmunkások vannak jelen az országban, akik abban az esetben, ha a gazdaság visszaesése bekövetkezik, hazatérnek (Rostoványi, 2011).

A migrációs és integrációs politika kezelése, a következetes és hatékonyságot eredményező végrehajtás esetében komoly problémaként értelmezhető Németországban annak sokrétűsége, szerteágazó mivolta, amely jelentős mértékben megnehezíti az érintettek dolgát. A struktúra vertikális szintjein meghatározó a szövetségi állami szint, ugyanakkor a tizenhat szövetségi tartomány már nem egységes elképzelések mentén kezeli az integráció kérdését, mivel értelemszerűen eltérések találhatók az érintettség terén. A nagyobb arányban bevándorlók által lakott tartományok esetében az integráció relevanciája természetesen magasabb, mint azokban a tartományokban, ahol minimális a bevándorló népesség aránya, így nagy valószínűséggel a képviselő sem nevezhető dominánsnak. A vertikális vonal harmadik szintjén a helyi önkormányzatok találhatók, ezzel párhuzamosan pedig a horizontális vonalon a különböző szintű államigazgatási szervezetek. A harmadik szint az NGO-k működését öleli fel, amelyek nem csupán a bevándorlás, az integráció terén játszanak meghatározó szerepet, de gyakorlatilag a teljes szociális szférát magukban foglalják.

A vertikális vonal vizsgálata során azt tapasztalhatjuk, hogy nem létezik koherens, a koordináció kontextusában megfelelően koordinált integrációs politika az országban. A kiforratlanság oka a relatíve rövid időben keresendő, mint azt a korábbiak során már láthattuk, az ország gyakorlatilag a 21. században kezdte kialakítani az átfogó, az ország teljes területére kiterjedő integrációs politikáját, amelyet azóta is viták öveznek. A társadalom által nem teljes mértékben elfogadott migrációs politika, amely Merkel asszony bevándorláspárti attitűdjeire alapozott, a közelmúlt során számos kritikát kapott. Az egyre

gyakoribb atrocitások, amelyeket az illegálisan az országban tartózkodó bevándorlók nevéhez kötnek a hatóságok, a közvélemény kedvezőtlen változását idézték elő a bevándorlókkal szemben. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető volt, hogy a muszlim közösségek tagjai is elítélik a bűnöző, terrorista egyéneket, de negatív módon érinti őket, hogy a német társadalom azokat az iszlámmal azonosítja (Friedery, 2016).

A két állam integrációs politikájának összehasonlítása során azt tapasztalhatjuk, hogy míg Franciaország esetében a gazdasági haszon nevezhető mérvadónak a bevándorlás engedélyezése vagy tiltása esetében, addig Németország az integráció lehetőségeire koncentrálnak alakította ki álláspontját a bevándorlással kapcsolatosan. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető, hogy az integrációs politika elhanyagolása már magában hordozta a konfliktusok kialakulását. Franciaország esetében a gyarmattartó múlt már magában hordozott kötelezettségeket, amelyeknek a politikai erők nem minden esetben tettek eleget, esetenként pedig olyan álláspontot foglaltak el a bevándorlókkal szemben, amely alapvető emberi jogokat is sért. Németország számára az első nagy migrációs hullám még nem okozott olyan jellegű problémákat, amely az eltérő kultúrák és vallások találkozásában rejlenek, ugyanakkor a gazdasági érdekek érvényesítése okán kialakított bevándorlás politika megvalósítása során már szükség lett volna az integrációs politika kialakítására is, de ez nem történt meg (Rostoványi, 2011, Vajkai, 2015, Friedery, 2016).

3. KONKLÚZIÓK

Mindkét ország integrációs politikája számos nehézséggel kell, hogy szembenézzon, amelyek a közelmúlt során egyre élesebbé, égetőbbé váltak. A migrációs válság felszínre hozta azokat a problémákat és ellentéteket, amelyek már évtizedek óta húzódnak a bevándorlók és az őslakosok között, ugyanakkor az aktuális kormányok nem voltak képesek kezelni azokat, vagy épp saját politikai tőke kovácsolására használták fel az ellentéteket. A szakirodalom feldolgozása során megállapítást nyert, hogy alapvetően mindkét ország a gazdasági érdekek érvényesítése okán járult hozzá a bevándorláshoz, Németország esetében az ország újjáépítése és a növekedés megvalósítása elképzelhetetlen lett volna a vendégmunkások nélkül. Az NSZK politikusai nem akarták belátni azt, amit gyakorlatilag mindenki tudott, miszerint a vendégmunkások jelentős hányada letelepedési szándékkal érkezett az országba.

Franciaország esetében a gyarmattartói múltból eredő – kvázi kötelezettségek – mellett szintén a gazdasági növekedés volt a migrációs politika fő motivációja. Párizs bevándorlási politikáját lényegesen nagyobb mértékben befolyásolta az a tény, hogy Franciaországban szinte minden időszakban erősebb volt a bevándorlásellenesség, mint Németországban. Természetesen a szélsőséges megnyilvánulások mindkét országban zavart okoztak a bevándorlók integrációjában, ugyanakkor a német társadalom lényegesen nagyobb mértékben bizonyult elfogadónak a főként muszlim vendégmunkásokkal szemben. Meglátásom szerint hiba volt a politikai döntéshozók részéről, hogy nem alakítottak ki már a kezdetek során integrációs stratégiát, majd azt következetesen végrehajtva konkrét politikai irányvonalakat.

Az eltérő kultúra és vallás találkozása a történelem során csak nagyon ritkán hozott kedvező változásokat a társadalomban, ahogy ez nem történt meg Nyugat – Európa országaiban sem, ahol nagy számban és arányban telepedtek le a bevándorlók. Az a tény, hogy a vendégmunkások még abban az esetben sem juthattak olyan munkaörökbe, amely biztosíthatta volna számukra a megfelelő egzisztencia megteremtésének alapjait, ha képzésük, szaktudásuk arra feljogosította volna őket, már önmagában diszkriminatív intézkedésként értelmezhető. Az integráció még a közel azonos kultúrák találkozása során is problémás lehet, az egymástól alapvetően eltérő kultúrák esetében azonban már magában hordozza a súlyos konfliktusok kialakulásának lehetőségét.

A migrációs válság felerősítette a két szegmens között feszülő ellentéteket, amely problémát súlyosbította, hogy amint azt láthattuk, gyakorlatilag egyik állam sem volt felkészülve azok kezelésére. Németország alapvetően nem rendelkezett olyan integrációs politikával, amely alkalmas lett volna a konfliktusok feloldására, Franciaország esetében pedig a bevándorlás szigorítása jelent meg alternatíva gyanánt. Ezzel párhuzamosan megállapítást nyert, hogy az új bevándorlók által jelentett problémák mellett a már korábban letelepedett, másod,- harmad generációs bevándorlók esetében felmerült gazdasági és társadalmi problémák kezelését sem képes megvalósítani a rendszer. A közelmúlt eseményei, az illegális bevándorlók által elkövetett terrorcselekmények mellett a közvéleményt jobban foglalkoztatták azok a bűncselekmények, amelyeket a nyugat – európai országokban született, másod, - harmad generációs bevándorlók követtek el. A terrortámadások rámutattak arra, hogy az integrációs folyamatok nem valósultak meg, a diaszpórákban élő muszlimok nem fogadták el az európai értékrendet.

A probléma kezelése rendszerszintű változásokat igényel mindkét ország döntéshozói részéről. Láthattuk, hogy Németország esetében az új törvényi szabályozás már az integrációra helyezi a hangsúlyt, tehát a bevándorlást a német nyelv ismeretéhez, a beilleszkedési kötelezettség elfogadásához köti. Kiemelt figyelmet fordít a fiatal generációk korai integrációjára, mivel a fiatal felnőttkor során még lényegesen könnyebb olyan szemléletet kialakítani bennük, amelynek eredményeképp alkalmasak lesznek a többségi társadalom normáinak elfogadására. Franciaország esetében a munkaerőpiaci integrációra helyeződött a hangsúly, a képzett és iskolai végzettséggel rendelkező potenciális bevándorlók esélyei nagyobbak. Összefoglalva megállapítható, hogy az integrációs folyamatok korábbi elhanyagolása a jelenben és a jövőben fog komoly problémát okozni, mivel a bevándorló gyökerekkel rendelkezők esetében a kibocsátó országból hozott kultúra és vallás dominanciája jellemző.

4. A KUTATÁSI KÉRDÉSEK VIZSGÁLATA

A szakirodalom feldolgozása során szerzett ismeretek birtokában elvégzem a bevezetésben megfogalmazott kutatási kérdések vizsgálatát.

1. A két ország integrációs politikái közül melyik nevezhető eredményesebbnek, hatékonyabbnak?

A német integrációs politika minimális mértékben eredményesebbnek és hatékonyabbnak nevezhető, ugyanakkor lényeges momentum, hogy a két ország esetében markáns eltérések tapasztalhatók a bevándorlók, a bevándorlás motivációi között. Franciaország esetében a korai bevándorlás a volt gyarmatok esetében volt értelmezhető, és mint azt láthattuk, az arab migránsok alapvetően a franciákat hibáztatják a kialakult helyzet miatt. A gyarmatbirodalom korában a megszállók igyekeztek átadni a kizsákmányolt országok társadalma számára a saját identitásukat, attitűdjeiket, majd gyakorlatilag a függetlenség elnyerését követően magukra hagyták őket. E tényező már magában hordozza azokat a feszültségeket, amelyek a franciák és a bevándorlók között tapasztalhatók. Németország alapvetően vendégmunkásokat hívott az ország újjáépítéséhez, a gazdaság fellendítéséhez. Önként érkeztek, később pedig dönthettek, hogy hazatérnek, vagy letelepednek az országban.

A gazdaság ciklikussága jelentős mértékben befolyásolta a bevándorlással kapcsolatos attitűdöket, mind a politikusok, mind pedig a társadalom körében. Láthattuk, hogy krízishelyzetekben felerősödött az idegengyűlölet, a bevándorlásellenesség, míg a konjunkturális időszakok során kevesebb konfliktus merült fel. A munkahely, a megélhetés féltése tehát meghatározó volt a befogadó társadalom körében is, ennek ellenére a politikai döntéshozók nem törekedtek koherens és következetes integrációs politika kialakítására és annak végrehajtására egészen addig, amíg a közelmúlt során kialakult migrációs hullám már számos olyan bevándorlót is magával hozott, akiknek meg sem fordult a fejükben az integráció, céljuk az egyetemes nyugati kultúra bomlasztása. Meglátásom szerint a német integrációs politika napjainkban is aktuális eszközei közelebb állnak a realitáshoz, ezzel párhuzamosan nagyobb mértékben megfelelnek a 21. század elvárásainak.

2. A migrációs válság kezelése érdekében milyen szemléltváltzás szükséges a két ország integrációs politikája terén?

A migrációs válság komoly kihívásokat jelent napjainkban egész Európa számára. Az Európai Unió belső határainak átjárhatósága számos olyan személy számára is szabad mozgást biztosít a kontinens jelentős hányadán, akiknek szándékai ártó jellegűek. Az integrációs politika kialakítása során láthattuk, hogy Franciaország jelentős szigorításokat vezetett be, a szakképzettség meglétéhez, vagy felsőfokú tanulmányokhoz kötötte a bevándorlás lehetőségét. Ugyanakkor ez a szabályozás nem érvényes a már korábban be vándorolt társadalmi szegmensek tagjaira. Meglátásom szerint a krízis kezelésének egyik fő eszköze a már az országban élő, másod,- harmad generációs bevándorlók helyzetének javítása. Mindkét országban tapasztalható volt a rasszista, kirekesztő magatartás, amely megmérgezi a két csoport közötti viszonyt. A korai integráció jelenthet megoldást a problémákra, tehát már az iskolai évek során szükséges lenne az együttélés szabályainak elsajátítására.

Az integráció alapja a befogadó ország nyelvének ismerete és a kultúra, az értékrend elfogadása. E területen is súlyos hiányosságokat tapasztalhattunk, mivel Németország alapvetően nem fordított figyelmet a kérdésre, mondván, csak vendégmunkások, nem bevándorlók érkeztek az országba. Franciaország esetében pedig a politikai nemzettudat kiélezettsége generált feszültségeket, amelyek eredményeképp napjainkban is súlyos konfliktusokkal terhelt a francia és az arab francia lakosság viszonya. A problémák megoldása kizárólag párbeszéd útján képzelhető el, amelynek lényege a kultúrák és értékrendek elfogadása. Az identitás kialakítása során meghatározó jelentőséggel bír a másik társadalom által képviselt értékek elfogadása. A napjainkban zajló események az eltérő kultúra és vallás következményeképp alakultak ki, így a jövőben mindkét ország számára célszerű lenne a német minta követése, amely az integráció iránti elkötelezettségre alapozva határozná a bevándorlás engedélyezését, vagy tiltását illetően. A francia példa, amely a gazdasági növekedésben játszott szerep hangsúlyát képviseli, nem járul hozzá a társadalmi integráció megvalósításához.

3. Az Európai Bizottság ajánlásainak elfogadása milyen hatást gyakorol a két állam integrációs politikájára?

Franciaország gyakorlatilag ellentmondott az Európai Unió által megfogalmazott irányelveknek akkor, amikor a befogadás helyett a bevándorlási politika szigorítása mellett döntött. A három kormányon keresztül megtartott elvek háttérében a korábbi tapasztalatok mellett a veszélyeztetés állt, amelyet a migrációs hullámmal érkező nem kívánatos elemek hordoztak magukban. Az események csak részben igazolták Párizs integrációs politikájának eredményességét, mivel a terrortámadások elkövetői körében több esetben már az országban, vagy más nyugat – európai országban született, ugyanakkor bevándorló gyökerekkel rendelkező személyek voltak. Az integrációs politika eredménytelenségét jelzi az a tény, hogy olyan személyek, akik az adott országban születtek és szocializálódtak, a vallás nevében terrortámadásokat hajtanak végre ott.

Több esetben megállapítást nyert, hogy Franciaországban és Németországban a muszlimok egyaránt diaszpórákban élnek, amely tény jelentős mértékben befolyásolja az integráció minőségét. A muszlim közösségekben tapasztalható attitűdök, a vallás és a kultúra megtartása, az európai értékrend elutasítása már magában hordozza az integráció sikertelenségét. Abban az esetben, ha többségi társadalom részéről kirekesztő megnyilvánulásokkal találkoznak a bevándorlók, a bezárkózás tovább fokozódik. Az integrációs politikák legnagyobb hiányossága meglátásom szerint az volt, hogy nem törekedtek a bevándorlók beillesztésére, elfogadták, hogy gazdasági értelemben szükségesek, ugyanakkor egyéb szinteken másodrendű polgárként kezelték őket, így gyakorlatilag nem törekedtek arra, hogy maguk is igényeljék az integrációt.

Ezzel párhuzamosan a bevándorlók részéről is tapasztalhatók hiányosságok, mivel a tapasztalatok szerint a muszlim közösségek sem fejtettek ki olyan munkát, amelynek eredményeképp a befogadó ország társadalmának megbecsülését kivívhatták volna. A bevándorlás és az integráció kérdése rendkívül összetett, szerteágazó terület, amelyben a kompromisszumok nem minden esetben jönnek létre. A német integrációs politika és a bevándorlást szabályozó törvények lényegesen liberálisabb megközelítéseket tartalmaznak, azaz közelebb állnak az Európai Unió álláspontjához, ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy az együttélés csak abban az esetben képzelhető el, ha a bevándorlók képesek azonosulni az egyetemes európai értékrenddel. Véleményem szerint ez a tényező lehet a sikeres integráció kulcsmomentuma.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban a migráció és integráció összefüggéseit vizsgáltam, kiemelt figyelemmel a 20. század második felében lezajlott folyamatokra Európa gazdasági értelemben vezetőnek nevezhető két államában, Franciaországban és Németországban. A két országba irányuló migráció tényezőinek feltárása során megállapítást nyert, hogy míg Franciaországba elsősorban a volt gyarmatok lakossága érkezett a második világháborút követő időszak során, addig Németország a kitelepített, német gyökerekkel rendelkező lakosság fogadásával kezdte meg a folyamatokat. A háborút követő konjunktúra, az ország újjáépítése mindkét állam számára problémákat jelentett, mivel nem állt rendelkezésre olyan mennyiségű munkaerő, amely képes lett volna megvalósítani a növekedés okán felmerült folyamatokat. Németország esetében a vendégmunkás rendszer kialakítása jelentette a problémák megoldását, míg Franciaország a volt gyarmatok lakosságának támogatásával kezelte a problémát.

Mindkét államban jelentős mértékben növekedett a bevándorlók száma és aránya, ugyanakkor szinte kizárólag, mint gazdasági tényezőt vették figyelembe őket, az embert nem látták meg a bevándorlókban. A bevándorlók sem igyekeztek az integráció megvalósítására, így a társadalmi feszültségek, az eltérő kultúrából és vallásból eredő konfliktusok folyamatosan gyarapodtak. A gazdasági válságok hozták felszínre azokat a problémákat, amelyeket a kormányok, politikusok igyekeztek szőnyeg alá söpörni. A gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek egyre nagyobbá váltak, így szükségessé vált az integrációs politika átalakítása. A két ország különböző eszközökkel igyekezett megoldani a problémákat, de mint láthattuk, napjainkban már értékelhető eredményekről még nem számolhatnak be. Az integrációs politikák eredményességének és hatékonyságának megítélése értelemszerűen csak történelmi távlatból lesz lehetséges, ugyanakkor a napjainkban már érzékelhető változások alapján valószínűsíthető, hogy Németország tényleges integrációra irányuló, a gazdasági elemeket másodrendűként kezelő törvényi szabályozása vezethet eredményre.

IRODALOMJEGYZÉK

Corinna Milborn (2008):Európa, az ostromlott erőd. Alexandra, Pécs

Csiki Tamás (2012): A migráns iszlám közösségek integrációja Németországban. Nemzet és Biztonság

Douglas Murray (2018): Európa furcsa halála. Alexandra, Pécs

Drábik János (2017): Egyvilágrend. Gold Book, Debrecen

Fejős Zoltán (1991): Bevándorlás és nemzeti identitás: kihívások és lehetőségek. Kisebbségtudományi Szemle (2.) 4. pp: 21- 31.

Ferwagner Péter (2017): A migráció és a rasszizmus történelmi összefüggései Franciaországban. In: Besenyő János – Miletics Péter (2017): Szemelvények a XXI. századi migráció témaköréből. Honvédelmi Minisztérium, Budapest

Fleischer Tamás (2017): A migráció gazdasági és társadalmi összefüggései. Tér és Társadalom, (31.) 1. pp: 147.-157.

Friedery Réka (2016): Migráció és integráció: német modell. Acta Humana 4. pp:23.-32.

Gál Bettina (2015): Helyzetkép a Németországba irányuló migrációról. Nemzet és Biztonság, 2015/6. pp: 3.-13.

Gulyás Éva (2018): Német migrációs és integrációs politikák 1945- 2010 In: Gulyás Éva (szerk., 2018): Migráció és a bevándorlókhoz való viszony Németországban és Magyarországon. Széchenyi Egyetem, Győr

Gyenyey Laura (2016): Az Európai Unió migrációs politikája. PPKE, Budapest

Halász Iván (2009): Állampolgárság, migráció, integráció: a modern politikai közösségek dilemmái az Európai Unióban. MTA, Budapest

Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán (2014): A migráció elmélete. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Budapest

J. Nagy László (2005): Az európai integráció története. Szegedi Tudományegyetem. Szeged

Koller Inez (2008): Bevándorlás politika Európában. Kultúra és Közösség (12.) 4. pp:17.-26.

Kovács Éva – Vidra Zsuzsanna (2004): Az idegenekkel és külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma. In: Tóth Pál Péter (2004): Külföldiekkel, vagy idegenekkel? KSH, Budapest

Kovács András (2013): Bevándorlás és integráció. MTA, Budapest

Krózser Anna- Szentiványi Zsófia (2009): Muszlimok Németországban – együttélés, vagy egymás mellett élés? Nemzet és Biztonság

Marie – Claude Blanc- Chaléard (2006): A bevándorlás francia históriája. Európai Tükör 2006/7.-8. pp: 73.-77.

Migrációkutató Intézet (2018): Un Coup de Bluff: francia migrációs és integrációs alapelvek Macron elnöksége alatt. <https://www.migraciokutato.hu/2018/10/12/un-coup-de-bluff-francia-migracios-es-integracios-alapelvek-macron-elnoksege-alatt/> Letöltés ideje: 2020. 05. 21.

Rostoványi Zsolt (2011): A németországi iszlám közösségek. Grotius E- könyvtár

Sik Endre (2012): A migráció szociológiája. Széchenyi Terv, Budapest

Stepper Péter (2018): Kényszermigráció, mint biztonsági kihívás Közép – Európában – Eltérő percepciók, közös álláspont a visegrádi országokban. Doktori (PhD) értekezés. Corvinus, Budapest

Szuhai Ilona (2018): A németországi török diaszpóra kialakulása. In: Gulyás Éva (szerk., 2018): Migráció és a bevándorlókhoz való viszony Németországban és Magyarországon. Széchenyi Egyetem, Győr

Vajkai Edina (2015): Az identitáskeresés útján – a bevándorlók leszármazottai Franciaországban. Nemzet és Biztonság